

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Christologie v díle Josefa Zvěřiny

Christology in work of Josef Zvěřina

Diplomová práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Jiří Vogel Th.D.

Autor:

Bc. Libor Hrdý

Praha 2016

..

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat doc. ThDr. Jiřímu Vogelovi Th.D. za čas, ochotu a pomocnou ruku při psaní této práce. Rovněž mu děkuji za velice přátelskou formu konzultací.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací „Christologie v díle Josefa Zvěřiny“ vypracoval samostatně s použitím níže uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Jméno autor

Anotace

Diplomová práce „Christologie v díle Josefa Zvěřiny“ pojednává o dosud ne příliš zmapované části v díle Josefa Zvěřiny – christologii. Hledisko, ze kterého na tuto disciplínu dogmatické teologie nahlíží, je přitom dvojí – teologické a kulturně sociální. Práce se tedy snaží zmapovat Zvěřinovu teologickou práci v kontextu jeho doby.

Anotation

This dissertation „Christology in work of Josef Zvěřina“ deals about still non research part of work of Josef Zvěřina – about christology. This field of dogmatic theology is looked from two viewpoint – theologic and social. This dissertation maps Zvěřina's work in context of time.

Klíčová slova

Josef Zvěřina, česká teologie, teologie XX. století, moderní teologie.

Keywords

Josef Zvěřina, czech theology, theology of the XXth century, modern theology.

Obsah

Úvod	7
0. Metodologie Zvěřinovy dogmatiky	11
1. Určení kategorií Zvěřinovy christologie	13
1. 1 Pojmový aparát ke kategoriím christologie	13
1. 2 Pole je tento svět – první kategorie	14
1. 3 Evangelium – Pravda – druhá kategorie	16
1. 4 Svoboda – třetí kategorie	17
1. 5 Spravedlnost – čtvrtá kategorie	18
1. 6 „Znovuobrat“ - pátá kategorie	18
1. 6. 1 Stručný dopad na eklesiologii	19
1. 7 Agapé – láska – šestá kategorie	20
1. 7. 1 Agapé v Novém zákoně	21
1. 7. 2 Starozákonní východisko agapé	21
1. 7. 3 Kategorie agapé	22
1. 7. 3. 1 Společenství	22
1. 7. 3. 2 Otevřenost	22
1. 7. 3. 3 Očekávání	23
1. 7. 3. 4 Blízkost	23
1. 7. 3. 5 Přítomnost	23
1. 7. 3. 6 Setkání	24
1. 7. 3. 7 Sebesdílení	24
1. 7. 3. 8 Účast	25
1. 7. 3. 9 Milosrdenství	25
1. 7. 3. 10 Společenství	25
1. 7. 3. 11 Jednota	26
1. 7. 3. 12 Plnost	26
1. 8 Závěr k dogmatickému aparátu	26
2. Analýza christologie Josefa Zvěřiny	28
2. 1 Východisko Zvěřinovy christologie	28
2. 2 Kristova osoba	29
2. 2. 1 Starozákonní předporozumění	31

2. 2. 2	Základní představy Nového zákona	36
2. 2. 3	Rozvinutá christologie	38
2. 2. 4	Preexistence	41
3.	Kristovo horské kázání	42
3. 1	Předporozumění	42
3. 2	Uvedení do blahoslavenství	43
3. 3	Blahoslavení chudí duchem...	44
3. 4	Blahoslavení lkající...	45
3. 5	Blahoslavení tiší...	46
3. 6	Blahoslavení, kdo hladovějí a žízní...	46
3. 7	Blahoslavení milosrdní...	47
3. 8	Blahoslavení, kdo mají čisté srdce...	47
3. 9	Blahoslavení, kdo působí pokoj...	48
3. 10	Blahoslavení ti, kdo jsou pronásledováni...	48
4.	Kristovy činy	50
4. 1	Zvěřinova soteriologie – krátký exkurs	52
4. 1. 1	Pojetí Zvěřinovy soteriologie	52
4. 2	Redemptor hominis Jana Pavla II. - komparace se Zvěřinovou sot.	55
4. 3	Závěr Zvěřinovy soteriologie	56
4. 4	Zvěřinova metodologická reflexe christologie	57
5.	Paralely s vybranými teology XX. století	59
5. 1	Jan Pavel II. - „teologie nezoraného úhoru“	59
5. 2	Karl Rahner	60
5. 2. 1	Christologie „zdola“	60
5. 2. 2	Existenciální christologie	61
5. 3	Pierre Teilhardt de Chardin	62
5. 3. 1	„Láska jako energie“	62
6.	Závěr	64
7.	Příloha	67
7. 1	Stručný životopis Josefa Zvěřiny...	67
	Seznam použité literatury	71

Úvod

Tato práce si klade za cíl navázat, alespoň v určitém měřítku, na práci řady autorů, kteří se tématu Josefa Zvěřiny ve své badatelské činnosti dotkli. Východiskem je pro nás obsáhlá monografie Vojtěcha Novotného věnovaná Zvěřinově biografii.

Vojtěch Novotný ve své monografii „*Odvaha být církvi*“ uvádí, že po roce 1967 nastává nové období Zvěřinova teologického bádání – období dogmatické, kterému se jeho monografie nevěnuje.¹ Diplomová práce předložená čtenářům, si klade za úkol věnovat se právě onomu dogmatickému období, konkrétně christologické části v díle Josefa Zvěřiny a to z několika hledisek:

Podrobit Zvěřinovu christologii analýze a to především v kontextu doby. Josef Zvěřina byl během svého života mnohokrát účasten klíčových společensko-politických situací naší země, a čteme-li podrobně jeho životopis, musíme konstatovat, že jeho volby se navzdory velmi těžkým podmínkám vyznačovaly morální nezávadností. Jeho teologické dílo proto nutně muselo vznikat v kontextu doby, jako konkrétní odpověď na konkrétní situace, jež tato doba přinášela. Vyzbrojeni tímto předpokladem, analyzujeme Zvěřinovu christologii jako reflexi českého teologa na život ve své době. Společně nejprve rozebereme pojmový aparát, který ve své dogmatice Josef Zvěřina používá. Následně se budeme věnovat analýze samotné. Hledisko ze kterého toto budeme činit, je dvojí.

Zvěřina byl ve své době moderním teologem a svou práci se snažil koncipovat v duchu závěrů II. Vatikánského koncilu. Práce se tedy pokusí čtenáři přiblížit metodiku, kterou Josef Zvěřina použil, a způsob, jakým ji do své práce zakomponoval.

Důležitější část ovšem tvoří kontextuální pohled na Zvěřinovu dogmatickou práci. A v této souvislosti nelze mluvit pouze o normalizovaném Československu, nýbrž je třeba chápat v daném kontextu celý svět. Klíčovou otázkou, se tak vlastně stává nalezení odpovědi na otázku: *Jaký je svět ve kterém žiji, jak na něj teologicky odpovídám?* Toto jsou otázky, které tvoří rámeček diskursu, ve kterém se bude téma této práce pohybovat.

Další úkol, který se práce pokusí splnit je komparativní povahy. Právě proto, že Zvěřina své otázky klade do celosvětového kontextu (což de facto z teologa lokální povahy činí teologa minimálně nakračujícího na pole světového bádání), je třeba pochopit některé vlivy, které jej zasáhly. Ta část práce, která se tomuto tématu bude věnovat, se tak pokusí

¹ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být v církvi: Josef Zvěřina v letech 1913 - 1967*. 1 vyd. Praha: Karolinum, 2013, s. 19.

osvětlit možné souvislosti dvou významných evropských teologů XX. století s Josefem Zvěřinou.

Josefu Zvěřinovi, jeho dílu, životu a odkazu se věnovalo několik autorů a to na různých úrovních. Ať už jde o články v teologických časopisech, akademické či závěrečné práce, Josef Zvěřina se stal inspirací pro bádání řady autorů.

Na ETF UK v roce 2010 obhájil Marek Janovský svou bakalářskou práci týkající se pneumatologického tématu v díle Josefa Zvěřiny.²

Povahu životopisu má bakalářská práce Adély Muchové, obhájená v roce 2003 na Katolické teologické fakultě.³

Marta Slavičková v roce 2004 obhájila na Cyrilometodějské teologické fakultě svou diplomovou práci týkající se Zvěřinova pedagogického působení.⁴

V rámci Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy a Teologické fakulty Jihočeské univerzity doposud žádné absolvenstské práce o Josefu Zvěřinovi nevznikly.

Stěžejním autorem pro „zvěřinovské“ bádání je námi již zmíněný Vojtěch Novotný, který se Zvěřinou zabýval v několika směrech.

V roce 2003 vyšel Vojtěchu Novotnému článek v Teologických listech pojednávající o Zvěřinově akademickém životě, zejména o jeho, poněkud komplikovaném vztahu ke Katolické teologické fakultě.⁵ Zvěřinovu eklesiologickému odkazu se Vojtěch Novotný věnuje ve dvou dalších člancích publikovaných v Teologických textech.^{6 7}

Eklesiologické téma ale i Zvěřinovo pedagogické působení v disentu Novotný zmiňuje i ve své monografii „Teologie ve stínu.“⁸

Svou habilitační práci týkající se Josefa Zvěřiny obhájil Vojtěch Novotný v roce 2008.⁹

² JANOVSÝ, Marek. *Pojednání o Duchu svatém v teologii Josefa Zvěřiny*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Ekumenický institut. Vedoucí práce Ivana Noble.

³ MUCHOVÁ, Adéla. *Josef Zvěřina*. Praha, 2003. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce Petr Kubín.

⁴ SLAVIČKOVÁ, Marta. *Josef Zvěřina jako katecheta dospělých*. Olomouc, 2004. Diplomová práce. Palackého univerzita, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Ludvík Dřímál.

⁵ NOVOTNÝ, Vojtěch. Josef Zvěřina a pražská teologická fakulta. *Teologické texty* [online]. 2003, **2003**(2) [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Josef-Zverina-a-prazska-teologicka-fakulta.html>

⁶ NOVOTNÝ, Vojtěch. Česká teologie umírající církve sedmdesátých let 20. století. *Teologické texty* [online]. 2004, **2004**(1) [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-1/Ceske-teologie-umirajici-cirkve-sedmdesatych-let-20-stoleti.html>

⁷ NOVOTNÝ, Vojtěch. Christologická založení teologií umírající církve. *Teologické texty* [online]. 2005, **2005**(3) [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-3/Christologicka-zalozeni-teologii-umirajici-cirkve.html>

⁸ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu: Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum, 2007.

Na jeho habilitační práci navazuje patrně nejpropracovanější a nejhlubší monografie, týkající se Zvěřinova života, která se jmenuje „Odvaha být církví.“¹⁰

Významný český systematický teolog Ctirad Václav Pospíšil se během své práce „zvěřinovského tématu“ také dotkl. Nejsilněji pravděpodobně v článcích „Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny“¹¹ a „Prorocký rys novodobé české teologie.“¹² Ve své překladové práci „Bible a christologie“ pak Pospíšil věnuje Zvěřinovi místo v závěrečném rejstříku autorů, kteří se ve svém díle zabývali (mimo jiné) christologií.¹³

K mapování „zvěřinovského tématu“ přispěla i řada sborníků. Není jich mnoho, leč pro ucelený pohled je třeba je zmínit. Autoři těchto prací mají spíše roli editorskou, neboť kompletovali již existující Zvěřinovi texty.

„Dialog o víře“ je sborníčkem epistolárních rozhovorů mezi Josefem Zvěřinou a Evou Kantůrkovou, spisovatelkou a novinářkou.¹⁴

Marta Edith Holečková Zvěřinovi věnovala místo v monografii věnované československému disentu, konkrétněji českému katolickému samizdatu.¹⁵

Jolana Poláková stojí za editorskou prací vybraných Zvěřinových textů ve sborníku „Pět cest k radosti.“¹⁶ Stejná editorka přispěla ještě jedním dílkem, týkajícího se především Zvěřinových myšlenek a dopisů.¹⁷

Neméně důležitým prvkem v rámci „zvěřinovského bádání“ jsou monografie, články a texty biografické povahy.

⁹ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologický člověk žije*. Praha, 2008. Habilitační práce. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta.

¹⁰ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být církví: Josef Zvěřina v letech 1913-1967*. 1 vyd. Praha: Karolinum, 2013.

¹¹ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny. *Teologické texty* [online]. 2011, **2011**(3) [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2011-3/Svetla-a-stiny-trinitologie-a-pneumatologie-Josefa-Zveriny.html>

¹² POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Prorocký rys novodobé české teologie. *Teologické texty*. 2006, **2006**(3). Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-3/Prorocky-rys-novodobe-ceske-teologie.html?co=prorock%FD%20rys%20no>

¹³ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Bible a christologie: Dokument Papežské biblické komise z roku 1984*. 1. Kostelní Vydří: Krystal OP, 1999.

¹⁴ ZVĚŘINA, Josef a Eva KANTŮRKOVÁ. *Dialog o víře*. 2. Praha: Skriptum, 1993.

¹⁵ HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*. Praha: Vyšehrad, 2009.

¹⁶ ZVĚŘINA, Josef, POLÁKOVÁ, Jolana (ed.). *Pět cest k radosti*. 3. Praha: Vyšehrad, 2003.

¹⁷ ZVĚŘINA, Josef, POLÁKOVÁ, Jolana (ed.). *Vzdor ducha: Z dopisů a kratších zamyšlení*. Praha: Vyšehrad, 2002.

V roce 1995 vyšla kniha rozhovorů Marie Rút Křížkové – „Žít jako znamení.“¹⁸ Tato kniha skrze dialogy mapuje Zvěřinův život od dětství až do pokročilého věku. Zároveň zůstává primárním zdrojem informací životopisné povahy o Josefu Zvěřinovi.

Nejzásadnější prací dnes je ovšem monografie Vojtěcha Novotného „Odvaha být církví.“¹⁹ Ta mapuje Zvěřinův životopis (nejen) na základě archivních prací až po rok 1967.

Svůj příspěvek o Josefu Zvěřinovi přinesl i jeho dlouholetý přítel Oto Mádr.

V „Teologických listech“ publikoval v rubrice „Osobnosti“ stručnou Zvěřinovu biografii.²⁰

Procházíme-li databázi Centra dějin české teologie²¹ zjišťujeme, že ani zde se tématu Zvěřinovi christologie doposud nikdo nevěnoval. Téma jako takové, je tudíž nezmapované. Případné námitky, které z povahy práce můžou vyplývat, např. přílišnou závislost na Zvěřinově díle „Teologie agapé“ se pokusme už nyní vyvrátit tímto argumentem: předporozumění, se kterým tato práce přichází je to, že vstupuje do dosud neprobádaného prostoru. Bude se snažit objasnit otázky položené výše a dát impuls k tomu, aby se christologii, či jiným dosud nezmapovaným disciplínám dogmatické teologie Josefa Zvěřiny věnovalo více badatelů. Její zaměření je tedy velice úzké a specifické a nepředpokládá propojování (nebo jen naprosto marginální) s jinými teologickými disciplínami.

Josef Zvěřina bezesporu byl jedním z nejvýznamnějších českých teologů, intelektuálů a vůdčích osobností svobodné společnosti 20. století a jako takový si zaslouží pozornost odborníků na slovo vzatých, kteří jeho dílo přiblíží i posluchačstvu naší doby. Tato práce si mimo výše vytyčené cíle klade za úkol přispět „svou troškou do mlýna“ a aktualizovat povědomí o dílu Josefa Zvěřiny.

¹⁸ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KRÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení: Rozhovory s Josefem Zvěřinou*. Praha: Zvon, 1995.

¹⁹ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být církví: Josef Zvěřina v letech 1913-1967*. Praha: Karolinum, 2013.

²⁰ MÁDR, Oto. Josef Zvěřina. *Teologické texty*. 1990, **1990**(4), 160. Dostupné z : <http://www.teologicketexty.cz/casopis/1990-4/Josef-Zverina/160>

²¹ Dostupné z : <http://www.cdct.cz/index.html>

0. Metodologie Zvěřinovi dogmatiky

Abychom dokázali proniknout do problematiky Zvěřinovi christologie, musíme nejprve pochopit, jakým způsobem koncipoval celou svou dogmatickou práci – Teologii agapé.

Ctírad Václav Pospíšil uvádí, že Zvěřina se během práce na své dogmatice držel metodiky, kterou doporučili závěry II. Vatikánského koncilu.²² Konkrétně jde o dokument „Optatam totius“²³ a jeho 16. článek. Ten určuje metodiku v dogmatické teologii následovně:²⁴

- 1) zpracování biblického tématu
- 2) zpracování biblického tématu z hlediska západní i východní patrologie
- 3) studium dějin dogmatu (s přihlédnutím k obecným církevním dějinám)
- 4) spekulace nad konkrétním tématem za účelem hlubšího vhledu do problematiky (se zvláštním přihlédnutím k tomistické metodologii)
- 5) aktualizace problematiky do současné (aktuální) doby
- 6) řešení problematiky s ohledem na současnou (aktuální) dobu

Dokument „Optatam totius“ tedy (z hlediska práce v dogmatické teologii) doporučuje následující:²⁵

- 1) věnování se problematice na základě auditus fidei
- 2) věnování se problematice na základě intellectus fidei
- 3) uplatnění metody relekce (aktualizace výkladu)
- 4) dokázat aktualizovat konkrétní problematiku ve vztahu k současné době.

Pro Zvěřinovu dogmatickou práci je tedy (v souladu s metodikou doporučenou v dokumentu „Optatam totius“) charakteristické předporozumění tak, jak jej přináší nejprve Starý a poté i Nový zákon. Poté se věnuje tomu, o bychom nazvali dějinami dogmatu (tedy auditus fidei) a následně se Zvěřina pokouší najít souvislosti uvnitř dané problematiky (tedy intellectus fidei).²⁶ Akt relekce pak u Zvěřiny probíhá současně s nastolením otázek pro aktuální dobu.

²² POSPÍŠIL, Ctírad Václav. Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny. *Teologické texty*. 2011, 2011(3). Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2011-3/Svetla-a-stiny-trinitologie-a-pneumatologie-Josefa-Zveriny.html>

²³ Dále se v textu může vyskytovat i zkratka OT, popř. OT 16 čl.

²⁴ *Optatam totius: O výchově ke kněžství* [online]. 1965, 16 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_optatam-totius_cs.html

²⁵ POSPÍŠIL, Ctírad Václav. *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Krystal OP, 2010, s. 68.

²⁶ POSPÍŠIL, Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny.

Tento postup se bude promítat do uchopení tématu naší práce. Současně se budeme snažit Zvěřinovu práci vnímat i z kulturně společenského hlediska, neboť Zvěřinovu práci je potřebné vnímat rovněž jako hlubokou teologickou výpověď své doby.²⁷

Během práce se Zvěřinovou dogmatikou se vyskytl určitý problém více méně technického rázu. Zvěřina používá hojných citací. Biblické citace jsou mezi ostatními pasážemi srozumitelné, horší je to s citacemi jiných autorů. Není výjimkou v Teologii agapé nalézt dlouhý odstavec, na jehož konci je jméno a datum v závorce – Zvěřina cituje především velké osobnosti teologického světa, ale pro dogmatickou práci je velice těžké stanovit, nakolik Zvěřina rozvíjí svou myšlenku, kterou obohatil o výroky jiného badatele, či nakolik Zvěřina cituje a nechává za sebe mluvit někoho jiného. Chybí konkretizace autorství dané pasáže.

Další věc, kterou je potřeba reflektovat, je fakt, že Zvěřinovo působení není omezeno pouze na teologické bádání. Zvěřinovo působení má i svou pedagogickou část. Teologie agapé vznikla totiž jako, mimo jiné, přenáškový cyklus věnovaný (nejen) laickému křesťanstvu. Teologie agapé má tedy někdy méně, někdy více, učebnicový charakter.²⁸

²⁷ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny. *Teologické texty*. 2011, **2011**(3). Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2011-3/Svetla-a-stiny-trinitologie-a-pneumatologie-Josefa-Zveriny.html>

²⁸ Tamtéž.

1. Určení kategorií Zvěřinovy christologie

Tato část práce si klade za cíl zmapovat pojmový aparát, který v rámci své dogmatické práce Josef Zvěřina vytvořil a který protíná celé jeho dogmatické dílo. Tento jakýsi „seznam“ nám poslouží pro lepší orientaci v textu Zvěřinovy dogmatiky. Termíny v něm obsažené budou podrobněji rozebrány níže.

1. 1 Pojmový aparát ke kategoriím christologie

Pro lepší přehled v následujících kapitolách věnujme pozornost tomuto stručnému seznamu, jehož úkolem je v krátkosti přiblížit některé zdánlivě složitější Zvěřinovy pojmy, jimiž ve své christologii operuje. Tato část práce slouží pouze k rychlé orientaci. Pojmy jako takové jsou vždy rozebrány v konkrétních kapitolách, které budou následovat.

Současná doba: Pojem označující aktuální stav světa, nikoliv svět samotný (tzn. nikoliv temporální zařazení), který Zvěřina shledává neutěšený a vůči kterému se vymezuje. Pro tento pojem Zvěřina používá ještě vlastní termín, s odkazem na podobenství o rozséváči: nezoraný úhor.

Ohrožený a nejistý člověk: Zvěřinův termín pro zakusitele situace nezoraného úhoru. Ohrožený a nejistý člověk je na počátku vývoje člověka v Zvěřinově christologii. Tento člověk je produktem nemorálního světa a jeho sekundárních projevů. Další termíny, které Zvěřina v souvislosti s tímto pojmem používá, e např. nemocný člověk, člověk závislý na technologiích atd.

Nové křesťanství: Jeho obsahem je tatarská Kristova zvěst, která je tu s námi již dva tisíce let. Leč, Zvěřina poukazuje na to, že v současné době je obsah křesťanství zcela upozadněn, což má za důsledek naši neutěšenou dobu, která je nazvaná výše zmíněným „nezoraným úhorem“ a která je výzvou pro „nové křesťanství“. Dosud žité křesťanství je pasivním prvkem ve světě – proto mu i Zvěřina částečně klade za vinu stav světa. Nové křesťanství je bodem, ke kterému má „nemocný člověk“ směřovat. Toto nové křesťanství se žitou vírou lidí stane aktivním a bude mít sílu zcela změnit uspořádání světa.

Obrat: V Zvěřinově pojetí teologicko antropologický termín. Další výrazy, se kterými se můžeme setkat jsou např. kardinální změna, znovu-obrat, absolutní konverze...Nové křesťanství může být uskutečněno pouze skrze nového člověka. Tímto obratem, touto konverzí se vytvoří společenství lidí, kteří se budou podílet na vytváření lepšího světa.

Výsledkem této „absolutní konverze“ je **nový člověk**. Nalezli bychom i termín např. autentický člověk, nový člověk v Kristu atd...Je jím jedinec, který prodělal změnu a znovu se obrátil ku křesťanství a je schopen jeho vyprázdněný obsah znovu-naplnit. Tento obrat je de facto aktem přijetí Krista. Jedině nový křesťan, nový člověk v Kristu je schopen splnit Zvěřinův apel a přijmout náš svět – úhor nezoraný, coby výzvu.

Následování Krista: De facto je pokračováním „absolutní konverze“. Absolutní konverze je prvním krokem na cestě následování Krista. Nový člověk, nový křesťan tak postupuje hlouběji na cestě, kterou se vydal.

Nové společenství: Zvěřinův eklesiologický termín, který je vlastně synonymem pro Kristovo království.

1. 2 Pole je tento svět – první kategorie

První z kategorií Zvěřinovy dogmatiky je „současná doba“, lépe řečeno Zvěřinova současnost. Na začátku této kapitoly Zvěřina proklamuje, „že *pole – svět, který máme obdělávat, je spíše podoben úhoru*.“²⁹ Nevybízí tedy k jeho opuštění, či k lhostejné nečinnosti. Naopak. Považuje za bytostné povolání se tomuto neobdělávatelnému úhoru věnovat.

Zvěřina kritizuje přístup lidstva k vědě. Ta se z role novodobého spasitele stává v rukou mocných zbraní totální destrukce. Její potenciál, situaci světa zlepšit, Zvěřina považuje za nevyužitý. Kritizuje neschopnost vědy uchránit člověka ohroženého „*hromadnou smrtí*.“³⁰ Za vinu jí dává i celkový nárůst světové bídy na místo jejího potlačení. V těchto pasážích zcela jistě můžeme nalézt narážky na bipolární rozdělení světa. Předmětem kritiky, oním „úhorem“ je (nejen) Zvěřinova realita – reálný socialismus. Socialistická praxe, tak jak jí Zvěřina zažívá ve své každodennosti, zcela pohltila sebe samu. Navzdory prohlášením o „*lepších zítřcích*“ a podobných tendenčních hesel se „*sny o beztrždní společnosti rozplynuly a vytvořily se třídy nové*.“³¹

Socialistická společnost v útlaku zcela nahradila kritizovanou společnost kapitalistickou. Změnily se pouze formy útlaku. V této souvislosti Zvěřina hovoří o ohroženém a nejistém člověku a přechází ke kritice nejen socialistického zřízení, ale i k situaci morálního úpadku globálních rozměrů. Nejistota, již současný svět zažívá, je dána řadou faktorů, především

²⁹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 214.

³⁰ Tamtéž, s. 215

³¹ Tamtéž.

absencí nových myšlenek. Zvěřina jen smutně poznamenává, že svět se s tímto problémem vyrovnává po svém – a to tím, že po nových myšlenkách ani příliš netouží. I přes snahu zaštitit lidská práva stále přetrvává „sociální, rasová a politická diskriminace.“³²

Doba, kterou Zvěřina kritizuje, stvořila novou krizi člověka. Jejím výplodem je člověk nesvéprávný, závislý na jemu předkládaných technologiích. Člověk věčně nemocný, jak na těle, tak i na duchu a to navzdory situaci, kdy lékařské vědy i psychologie zaznamenávají určitý pokrok.³³ Zvěřina tedy konstatuje – výsledkem této krize je člověk nesvobodný, duševně zcela prázdný. A právě ona duchovní vyprázdňenost je jedním z klíčových prvků, které za krizi člověka stojí.

Z takto nastíněné situace Zvěřina hledá východisko v odpovědnosti: „*Tento zoufalý svět je nám svěřen. Nemůže být tím, podle něhož se máme řídit, ale bude naším partnerem v dialogu.*“³⁴ Na zbídačený stav člověka Zvěřina odpovídá jasným biblickým imperativem: „*Vstaňte a modlete se, abyste neupadli do pokušení (Lk 22, 46)*“³⁵

Zvěřina vybízí k jakémusi obratu. Krizi člověka může, dle jeho názoru, zvrátit obrat ke křesťanství, které bude znovu probuzeno. Zvěřina přesněji používá termín „*nové křesťanství*“³⁶. Obsahově jde totiž o totéž křesťanství, které zde existuje po celé věky, avšak čeká, až bude probuzeno jedinci, „*kteří jej uvedou v život.*“³⁷ V tomto momentě můžeme spatřovat Zvěřinův teologicko – antropologický zájem. Role člověka na spoluvytváření světa je tedy značná.

Zvěřina varuje před opuštěním křesťanství pro jiné, „lepší“ ideologie, tuto případnou volbu chápe jako krok nazpátek a spolu s Patočkou volá po globální změně myšlení. Dodává však, že tato nemůže být uskutečněna bez křesťanství.³⁸

Tato změna má být uskutečněna nejen skrze myšlení, ale především skrze srdce. Zvěřina volá po kardinální změně každého jednotlivého člověka – volá po naprostém obratu, po absolutní konverzi. Absenci lásky a její zdánlivou neúčinnost, coby hybatelného a pokrokového principu vnímá nikoliv jako porážku, ale naopak jako výzvu současné krizi člověka.³⁹ Absence lásky je totiž jedním z důvodů krize člověka. V tomto bodě se tedy protínají dvě kategorie Zvěřinovy dogmatiky – svět a láska.

³² ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 215.

³³ Tamtéž.

³⁴ Tamtéž, s. 216.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, s. 217.

A právě zde dochází k christologickému obratu, jehož cílem má být nový člověk. Vysvobození ze současné krize je možné pouze skrze Krista. Proto Zvěřina řekne: „*Ježíš je bytí a svoboda pro druhé!*“⁴⁰ V tomto momentě Zvěřina hledá cestu, jak se se situací dogmaticky vypořádat, a dochází k závěru, že možná je pouze cesta vnitřní oscilace mezi teologickými postupy „zdola“ a „shora“⁴¹. Tato volba je, de facto, cestou svobody svědomí. Pouze přijutím kříže, „*vložením sebe v akci*“⁴² je možné dojít ke změně. Bůh nám zde hraje roli partnera, kterého přivádíme do současného, krizí zasaženého světa. Nemá mít roli štítu, který před sebou pyšně neseme, vytlačujíc tak ze své cesty veškeré zlo. To by bylo hrubé nepochopení Zvěřinovy myšlenky a z Boha by se stala určitá póza či dokonce zbraň, levná a rychlá. Ale právě před takovýmito falešnými, svůdnými a rychlými cestami Zvěřina varuje. Jediným legitimním způsobem je následování Krista, a to tak, že mi sami budeme ochotni vzít na sebe jho tohoto světa. Takto vypadá Zvěřinův „*nový člověk v Kristu*.“⁴³ Tato cesta je jediná možná, protože veškeré ostatní jsou jen svůdné náhražky, které stejně k cíli nevedou a často jsou doprovázeny násilím.⁴⁴

Takto probuzený člověk se stává, jak říká Zvěřina, „*událostí Lásky*“.⁴⁵ Zde je určité vyvrcholení v Zvěřinově dogmatické práci. Člověk se nestává pouze „*událostí slova*“⁴⁶ – v dogmatickém přístupu tedy Zvěřina neuplatňuje výhradně teologii shora, ani se nesnaží o doslovnou teologii zdola. Jím zvolená cesta je oscilace, chvění se kdesi uprostřed ve snaze nalézt to, co bude v bytostném souladu se svědomím člověka. Na takovéto cestě Zvěřina nachází lásku. A jejím výsledkem je svobodný člověk žijící ve zdravém společenství a nikoliv „*zneuctěné hovado zahnané do stáje pozemského ráje*.“⁴⁷

Vzít na sebe kříž znamená pro Zvěřinu stát se autentickým. Jedině nový autentický člověk, vyrůstající z Kristova pramene je schopný splnit Zvěřinův morální imperativ.

1. 3 Evangelium – Pravda - druhá kategorie

Výše jsme popsali obsah nové christologie tak, jak nám ji Zvěřina předkládá v rámci našeho světa, „úhuru nezoraného“. Změna světa však nemůže proběhnout sama od sebe,

⁴⁰ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 217.

⁴¹ Což bude vysvětleno v pasážích analýzi christologie a v kapitole věnované Karlu Rahnerovi.

⁴² ZVĚŘINA, *Teologie Agapé*, s. 217..

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

nýbrž ve „světle evangelia.“ Se Zvěřinou můžeme téměř konstatovat „nového evangelia“. Evangelium a christologie jdou totiž u Zvěřiny ruku v ruce. Christologie má za úkol být jakýmsi zrcadlem aktuálních problémů současného světa – a to samotnou aktualizací evangelia pro naši dobu.

Zvěřina staví evangelium do naprosté opozice vůči světu. Úhor, který nám je světem, je plný pokleslé morálky a záměrné lži. Evangelium přináší opak – osvobozující pravdu která „*nás uvádí v pravdivost a opravdovost.*“⁴⁸I v této pasáži je silně přítomen Zvěřinův mravní apel. Dále se ovšem můžeme ptát, jaké povahy je pravda, kterou nám evangelium přináší? Pravdu chápe Zvěřina zcela metafyzicky - „*Bůh sám sebou je pravda.*“⁴⁹Je pravdou absolutní, v něm jakákoliv pravda počátkuje. Cokoliv by bylo řečeno a činilo si nárok pravdy, nemůže být pravdivé, pokud se nezakládá na „Pravdě.“⁵⁰ Pravda s velkým P nám byla seslána v Kristu. Cokoliv tedy zakládáme na Kristu je nám jistotou. Nový člověk, nový křesťan, jímž jsme se zabývali v předchozí kapitole, tak nutně musí zakládat svůj život právě na této Pravdě. Život křesťana z této Pravdy pramenící se stává životem autentickým. Takovýmto způsobem lze vyslyšet volání Zvěřinova morálního apelu.

Takto zjevená Pravda, je pravdou náboženskou. Z tohoto faktu tedy nutně vyplývá i její aplikace do našeho reálného života. Není zdrojem racionálního poznání světa, ale má dopad na naše morální jednání. Rozsah účinnosti Pravdy je ovšem determinován několika dalšími faktory. Láskou a svobodou.⁵¹

1. 4 Svoboda – třetí kategorie

Pojem svobody hrál ve Zvěřinově době obrovský význam. A i nyní v 21. století znovu nabývá na aktuálnosti. Křesťanství, jak správně Zvěřina podotýká, má nezastupitelnou roli při vytváření svobody a její šíření po světě. Křesťanská svoboda zcela ruší antické paradigma chápání člověka a rozdělení společnosti na otrockou a výsadní. Stejně tak Zvěřina podotýká, že v oblasti svobody jednotlivce překračuje i chápání svobody v rámci Starého zákona. To, s čím křesťanství přichází, je absolutní rovnost nejen člověka před člověkem, ale i člověka před Bohem. Přináší „*nezrušitelnou svobodu vykoupených*“⁵² Svoboda je nutná, bez ní nemůže Zvěřinův „nový křesťan“ existovat. Jen v rámci této

⁴⁸ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 217.

⁴⁹ Tamtéž, s. 219.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž, s. 221.

⁵² Tamtéž.

svobody se v „novém křesťanovi“ může realizovat Pravda. Zvěřinův pojem Svobody tedy není sociologickým pojmem, jak by se mohlo nejprve zdát. Je to Svoboda nám přinesená v Kristu, kterou jsme povinni v sobě samém realizovat.⁵³

1. 5 Spravedlnost – čtvrtá kategorie

Spravedlnost, coby společenská kategorie, byla jedním z důsledků křesťanského chápání světa. Křesťanství přináší spravedlnost nejen člověka před Bohem, ale i člověka před člověkem. Zvěřina však dodává, že ačkoliv bylo v rámci křesťanství realizováno mnoho spravedlnosti, minimálně stejně velký díl musí být ještě realizován. Co do problému spravedlnosti má tedy křesťanství ještě co mluvit. Zvěřina přímo říká, že za současným globálním rozmachem nespravedlnosti stojí křesťanství. Mělo se evidentně snažit více.⁵⁴ Náš svět, onen úhor, který je nám dán k spravování, je spravedlivý a nespravedlivý. Spravedlivý je do té míry, děje – li se spravedlnost, nespravedlivý je ve chvíli, kdy je tato spravedlnost odhodnocována a pokřívována jejím zjevným opakem – nespravedlivostí. Do takto polárně rozděleného světa Zvěřina umísťuje svoji „eschatologii v přítomnosti“. Jedním z projevů Zvěřinova „Božího království na Zemi“ je totiž spravedlnost. A tato spravedlnost může být realizována pouze skrze nám známý „znovuobrat“ ke křesťanství, který stvoří nového křesťana. Nový křesťan se totiž zcela stává „obrazem Krista“ a nositelem jeho atributů. Jedině nový křesťan může totiž splnit radikální požadavek evangelia a dostat tak Zvěřinovu apelu po životním obratu.⁵⁵

1. 6 „Znovuobrat“ - pátá kategorie

Co znamená Zvěřinův obrat, jsme načrtli výše. Protože tento fenomén provází námi téměř všechny popsané kategorie Zvěřinovy christologie, pojďme se na něj podívat blíže.

Zvěřinův „znovuobrat“ má zdroj v evangeliu – Pravdě. Nebýt evangelia, nevyvstávala by ani nutnost změny člověka – křesťana, nebylo by žádného křesťanství a svět, tak jak jej známe, by pravděpodobně vůbec neexistoval. Zvěřina tvrdí, že má – li se člověk obrátit, tento obrat, „znovuobrat“ ke křesťanství, nesmí být povrchní. Nesmí se dotýkat pouze myšlení, ale především srdce. Zvěřina tento stav nazývá „vnitřní revolucí“. A zároveň v této situaci hovoří o proměně celého světa. Náš svět, ať chceme nebo ne, je tvořen

⁵³ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 221.

⁵⁴ Tamtéž, s. 223.

⁵⁵ Tamtéž, s. 224 a 225.

strukturami. Tyto struktury jsou ovšem utvářeny (spoluutvářeny) člověkem. A je tedy na člověku, jakou tvář jim dá. V této souvislosti Zvěřina postupuje zdola: člověk – struktury – svět. Situaci, která má nastat, přirovnává Zvěřina k událostem Starého zákona, kdy Izraelité často z různých důvodů od Hospodina odpadali, aby se k němu posléze skrze proroky „znovuobrátili“.⁵⁶ Naše situace je jiná v tom, že dnes se všichni křesťané mají stát takovými proroky. Jedině obrat v takovémto měřítku umožní existenci lepšího světa. A tento obrat je zároveň návratem k prvotnímu, k Bohu.

Absolutní konverze, již má Zvěřina na mysli, však není, jak by se mohlo zdát, finálním, ba dokonce statickým stavem jedince. Je to předstupeň pro neustálé sebezdokonalování, stálé hledání. Cesta, na kterou se člověk skrze znovuostrat vydává, je cesta následování Krista.⁵⁷ Využijme apofatickou metodu a řekněme si, co Zvěřina tímto termínem nemíní. Především tím nechce říci, že následování Krista je jakýmsi kopírováním jeho života. Nápodoba kohokoliv, byť by to byl Kristus, nutně nemůže vést k nalezení sebe sama a tudíž ani k Zvěřinovu „znovuostratu“. Vzor nám jistě může být nápomocen, leč cestu musíme prošlapat sami. Nápodoba Kristova chování, napodobování jeho zásad a jeho morálky tak vede k cíli jen zpola. Zvěřina řekne, že vstupení do „následování Krista“ pro člověka znamená vstoupit do dialogu a plně se rozvíjet.⁵⁸ Tím, že se tato volba zakládá na rozhodnutí lidské svobody, sama nabízí prostor svobody, ve které se člověk plně realizuje. Následování Krista v rovině nejen pozemské, nýbrž i mystické, to je vrchol Zvěřinova apelu po „znovuostratu“ a naplnění vztahu člověka ke Kristu. Je důležité si uvědomit dobový kontext, ve kterém Zvěřina svou dogmatiku píše. Prostředí normalizovaného Československa (ale i celkový neutěšený stav světa) představovalo naprostý protipól tomu, co Zvěřina považoval za hodnotné a důležité.

1. 6. 1 Stručný dopad na eklesiologii

Podle Zvěřinova mínění je důležité si uvědomit, že „*nový člověk v Kristu není izolovaná jednotka...*“⁵⁹ Společenství takto „proměněných lidí“ má možnost měnit nejen běh světa, ale především realizuje to, co Zvěřina, podobně jako řada jiných teologů nazývá Království. Tím se de facto dovršuje Zvěřinův požadavek absolutní konverze – nový

⁵⁶ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 226

⁵⁷ Tamtéž, s. 227.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž, s. 231.

člověk v Kristu, proměněný absolutní hlubokou konverzí zakládá „*nové společenství*“⁶⁰ a naplňuje tím ústřední myšlenku Kristovy zvěsti – království lásky v lidském společenství, proměnu člověka, společenství a světa, přiblížení se k nedostižnému ideálu.⁶¹

1. 7 Agapé – láska – šestá kategorie

Zásadní kategorie v rámci Zvěřinovy christologie, proto se této kategorii budeme věnovat poněkud šířeji. Pochopení Zvěřinova myšlení o lásce – agapé je pro celkové chápání christologie klíčové. Agapé je kategorií ústřední, proniká a pojí všechny ostatní. Je „*hnacím motorem*“ celé christologie, ta s ní stojí a padá. Zvěřina termínem agapé uvádí celou svou dogmatiku a sám podotýká, že je to pojem natolik široký, že jej nelze vměstnat do žádné „*příhrádky*“.⁶²

Zvěřina se tématem lásky zabývá i z hlediska filosofie a dějin filosofie. My se však budeme soustředit pouze na užší, teologický rámec.

Především Zvěřina uvádí, že na principu lásky stojí celý vesmír, označuje ji jako „*univerzální princip všeho bytí*“⁶³, který je schopen vládnout vesmíru a zároveň utvářet v něm obsažené nejjemnější detaily.⁶⁴

Podává-li Zvěřina přehled „*dějin*“ lásky, začíná tak od Platoná a u jeho nauky o Érotu o kterém vysvětluje, že (mimo jiné) jeho podstata překračuje lidské chápání a zároveň samu tuto podstatu Platón chápe jako princip fungování vesmíru. Na základě této argumentace pak Zvěřina řekne, že už v antice byla láska chápána jako „*bytostné tíhnutí všech jsoucen, všeho, co existuje, k nejvyššímu bytí*“.⁶⁵

V duchu antické tradice tak Zvěřina poukazuje na rozdíly mezi láskou – éros a láskou – agapé, křesťanskou láskou.⁶⁶ Výchozím bodem je pro něj právě agapé. Ta se v dějinách spásy projevuje ve čtyřech různých podobách: „*1) Bůh jako láska (láska jako podstata Boží) 2) Boží láska jako projev Boha vůči člověku a všemu tvorstvu. 3) Láska člověka k Bohu. 4) Láska člověka k člověku v Bohu*“.⁶⁷

⁶⁰ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 231.

⁶¹ Tamtéž, s. 232.

⁶² Tamtéž, s. 9.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž, s. 11.

⁶⁷ Tamtéž.

Je ovšem zajímavé, že Zvěřina nikde neuvádí etymologický význam termínu agapé. V prvním dílu své dogmatiky pouze říká, že agapé je pokřesťanštěné vnímání láska v antice – Éros. Odvolává se přitom na Origena, který Éros dělil na nízký – pozemský a vyšší (agapé, čímž byla myšlena duchovní láska). Nový biblický slovník heslo agapé zcela vůbec neobsahuje a v Teologickém slovníku Karla Rahnera a Herberta Vorgrimlera je pod heslem agapé uvedeno následující: „*Láska všeobecně, ale i zvláštní druh lásky, neboť jí působí Duch Boží. Láska Boha k lidem a lidí k sobě navzájem...*“⁶⁸

Zvěřina ovšem nebyl primárně filolog, a proto s největší pravděpodobností nepovažoval za důležité svým posluchačům vysvětlovat etymologické významy těch či oněch slov. Spokojil se s tím, že agapé znamená řecky láska. Důležitý je však moment, kdy se Zvěřinův obsah termínu agapé shoduje s obsahem termínu agapé ve slovníku Karla Rahnera. Karl Rahner totiž Zvěřinu velice významně ovlivnil. Bližší informace o tomto fenoménu přinese pozdější část práce.

1. 7. 1 Agapé v Novém zákoně

Hledáme-li lásku v Novém zákoně, zároveň se musíme tázat, jak Zvěřina nahlíží na obsahové pojetí Nového zákona. Podle něj je celý Nový zákon zvěstí o Boží lásce. Zvěřina jej dokonce nazývá „*radikalizací*“⁶⁹ Boží lásky. Proč radikalizace? Tento termín není v rámci Zvěřinova terminologického slovníku nijak zvláštní. Naopak, zcela zapadá do kontextu jeho „*absolutní konverze*“. Tak jako Bůh radikálně vstoupil do života lidstva tím, že na svět seslal svého Syna, na oplátku za to považuje i radikální přístup člověka k Bohu – jehož projevem je právě již výše zmiňovaná absolutní konverze.

Největším projevem Boží radikální lásky k člověku je Ježíš Kristus. Zvěřina ke jménu Ježíš přidává jméno „*Emanuel – Bůh s námi*“⁷⁰ Odkazuje tím na naplnění zvěsti Starého zákona v Kristu.⁷¹

1. 7. 2 Starozákonní východisko agapé

Zcela zásadním momentem je pro Zvěřinu Boží sebezjevení se na Sinaji, jehož naplnění vidí, jak bylo řečeno výše, v Kristu.⁷²

⁶⁸ RAHNER, Karl. *Teologický slovník*. Praha: Vyšehrad, s. 28.

⁶⁹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 14.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

Zvěřina ve své dogmatice stručně převypráví události z Exodu se zajímavým vyústěním – chápe se vysvětlení japonského teologa Arigy, který požaduje spojení ontologie a hayatologie (naukou o tom, že „Bůh je s námi“). Zvěřina se tímto dostává k novému pojetí Boha. V tomto pojetí Zvěřina vykládá Boha jako stále aktuálního, stále přítomného Boha, který je zde neustále s námi. Není pasivně přihlížejícím Bohem, ale Bohem aktuálním, přítomným.⁷³

1. 7. 3 Kategorie agapé

Zjevení lásky ve Starém a Novém zákoně chápe Zvěřina jako první krok v procesu poznávání Agapé. Celý tento termín se pokusil rozčlenit do vlastních kategorií, na kterých ilustruje projevy Agapé v naší realitě. Zvěřina sám podotýká, že toto vymezení je pouze metodické a samotné kategorie se vzájemně prolínají.⁷⁴

1.7.3.1 - Společenství

Láska se nemůže uskutečňovat v rámci jednoho jedince, nýbrž ve společenství. Plnost lásky se projevuje právě v setkávání. Zvěřina považuje společenství za jednu ze základních a nejnositějších myšlenek křesťanství vůbec. Proto řekne, že „*láska se dokonává ve společenství.*“⁷⁵

1. 7. 3. 2 – Otevřenost

Otevřenost je podle Zvěřiny jedním z Božích projevů. Dokladá to řadou antropomorfismů obsažených v Písmu. I sám Ježíš má jako jeden z atributů otevřenost. Zvěřina to zdůvodňuje odvoláním se na apoštola Jana („*Já jsem dveře. Kdo vejde skrze mne...*“⁷⁶). Co tato otevřenost znamená pro člověka, lépe řečeno pro křesťana? Že i on musí být neustále otevřený a to nejen pro Boží otevřenost samotnou, ale pro vše, co z Boha pochází. Křesťan se musí neustále sebeaktualizovat, musí se stále pokoušet o autentičnost. V této souvislosti Zvěřina vybízí k otevřenosti pro opravdové hodnoty. A takovouto otevřenost může křesťanstvu zprostředkovávat nová, otevřená teologie, podmínkou jejíž funkčnosti je nový

⁷³ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 20.

⁷⁴ Tamtéž, s. 26.

⁷⁵ Tamtéž, s. 25.

⁷⁶ Tamtéž, s. 26.

člověk, nový křesťan, který prošel absolutní konverzí a je připraven přijímat nové hodnoty nového křesťanství.⁷⁷

1. 7. 3. 3 – Očekávání

Společnost tvořená novými křesťany je společností očekávající. Co tato fráze znamená? Znamená určitou nezkostnatělost a neustálou sebe aktualizaci. Zvěřina tvrdí, že „*láska je v počátku čekání*.“⁷⁸ Čekání na Boží otevřenost. Takovouto situaci můžeme nazvat nadějí. Před lidmi, kteří učinili svůj obrat a stali se (chystají se stát) novými křesťany, je Bůh v pozici toho, který „*je očekáván*.“⁷⁹ Tuto situaci ovšem nelze vykládat jako měřítko vzájemného vztahu Boha a člověka, kdy Bůh by se zde zdál jako někdo, kdo přichází s prosíkem. Naopak. Bůh, který je „*očekáváním*“,⁸⁰ je hnacím prvkem celé společnosti nových křesťanů. Je zdrojem jejich lásky v naději, je zdrojem neustálého sebezdokonalování. Očekávání tedy není statickým, nehybným prvkem. Je zdrojem pohybu sebezdokonalování.⁸¹

1. 7. 3. 4 -Blížkost

Je obsažena v Bohu samém. Zvěřina se zde opět vrací ke starozákonnímu východisku a vypovídá jím o Bohu blízkém, stále přítomném, přicházejícím. Kristus sám je pak „*nejvyšší blízkostí*.“⁸²

1. 7. 3. 5 – Přítomnost

Zvěřinova Agapé má blízko k antické caritas – lásce, která je schopná se dát a nechat se pohlit druhým. V tomto, ovšem mnohem hlubším smyslu, Zvěřina chápe i Boží lásku k člověku. Bůh je nám přítomen láskou (v lásce), která se nám dává a to do té míry, že se nechala ukřižovat a zemřít na kříži. Naším posláním je pak tuto přítomnost neustále prohlubovat a zakotvovat se v ní.⁸³ Toť úděl nového křesťanstva.

⁷⁷ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 26.

⁷⁸ Tamtéž, s. 27.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž, s. 28.

⁸³ Tamtéž.

1. 7. 3. 6 -Setkání

Zároveň blíže specifikuje význam kategorie přítomnosti. Nová křesťanská obec musí být čilá v setkávání tak, jako se Bůh setkává s člověkem – jedině setkávání v lásce je zcela plné a autentické.⁸⁴ Zvěřina ponechává na posluchači, jakým způsobem je setkání realizováno.

1. 7. 3. 7 – Sebesdílení

Bůh ve svém konání není egoistický, ani láska tedy nemůže být jednosměrná, sebestředná. Láska sebesdílení je antickou caritas – dává se druhému do té míry, že jej zcela naplní a rozplyne se v něm.⁸⁵

Míra lásky v Božím sebesdílení je podle Zvěřiny naprosto neuchopitelná.⁸⁶ Přesto Zvěřina stanovuje výčet všech důležitých situací, kdy se Bůh sebesdílení:

- 1) Nejúplnější sebesdílení existuje v rámci Trojičního tajemství, ve vztazích mezi jednotlivými osobami. Toto sebesdílení zároveň umožňuje vznik veškerenstva.
- 2) Boží sebesdílení dalo ponuku ke stvoření. Stvoření jako takovému zároveň dala „*počátek, dějiny a cíl.*“⁸⁷
- 3) Zjevení. Bůh a jeho láska k tvorstvu se sebezjevili v dějinách spásy a to Písmem. Proto Zvěřina řekne, že „*Bůh je Slovo*“.⁸⁸
- 4) Vtělení a seslání Ducha svatého považuje Zvěřina za klíčovou událost sebesdílení Boží lásky. Zachází dokonce tak daleko, že za nejvrcholnější akt sebesdílení považuje Kristovu smrt, ve které byl akt sebesdílení vyčerpán do maximální možnosti. Zvěřina zde přímo mluví o „*sebezmaření.*“⁸⁹ Tímto aktem Kristus překonává veškeré nedokonalosti světa i člověčenstva, tragédie lidských dějin a násilný vztah člověka k Zemi.⁹⁰
- 5) Milost. Zvěřina tímto termínem označuje „*přemíru Boží lásky*“⁹¹. Je to osobní forma lásky ke každému jednotlivému člověku, která otevírá nové možnosti ve vzájemném vztahu Boha a člověka.⁹²

⁸⁴ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 29.

⁸⁵ Tamtéž, s. 31.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

Jak si má člověk počít se sebesdílením Boží lásky? Především jde o to adekvátně reagovat. Na tomto místě Josef Zvěřina předkládá, co to je vlastně víra. Víra je podle něj, reflexí na agapé. Člověk musí na Boží sebesdílení odpovědět vlastním odevzdáním se. A to je úděl nového křesťana a zároveň obsah nového křesťanství. Tuto myšlenku Zvěřina završí výrokiem „...člověk pro Boha, člověk v Bohu...“⁹³

1. 7. 3. 8 – Účast

Hned na počátku tohoto oddílu Zvěřina vysvětluje, že je rozdíl mezi účastenstvím a žitím ve společenství. Účast je provázána se všemi ostatními kategoriemi agapé. Zvěřina zde vychází ze starozákonní spirituality a poukazuje na vztah (sebesdílení) Hospodina a Izraele, který se nejúčastněji projevil v darování Svaté země. Zároveň podotýká, že tato situace byla naplněna v událostech novozákonních. Bůh zde má účastenství nejen s Izraelem, ale skrze Krista se všemi lidmi.⁹⁴

Účastenství se ovšem úzce dotýká i mezilidských vztahů. Jedná se o interakci dvou zúčastněných stran, kde jedna projevuje hlubokou účast a druhá ji odpovídajícím způsobem přijímá.⁹⁵ A kde jinde by měl být tento ideál naplněn, než právě v obci nových křesťanů?

1. 7. 3. 9 – Milosrdenství

Je formou lásky k člověku hřešícímu. Zvěřina se i zde drží své metody a nejprve podává starozákonní východisko, vztah Hospodina a Izraele a projevy milosrdenství ve vztahu Bůh – člověk. Kristova zvěst v Novém zákoně dává této kategorii nový obsah. Boží milosrdenství se už nevztahuje výhradně na Izrael, ale na celé stvoření.⁹⁶

1. 7. 3. 10 – Společenství

Je základním principem obce nových křesťanů. Zvěřina poukazuje na rozdíl mezi společenstvím a „*kolektivem*.“⁹⁷ Společenství je založeno na duchovním svazku, morálně svobodných individualit.⁹⁸ Tento termín zcela zapadá do kontextu Zvěřinova „*nezoraného*

⁹³ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 32.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Tamtéž, s. 35.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

úhoru“. Je výzvou pro nové křesťany zakládat takováto společenství, protože nabízejí alternativu k dnešnímu neutěšenému stavu světa a sami pomáhají tento svět proměňovat k lepšímu.

1. 7. 3. 11 – Jednota

Člověk odjakživa toužil po jednotě. Důkazem jsou (nejen) filosofické systémy napříč historií myšlení. Zvěřina podotýká, že mnohost je vždy protipólem jednoty. Pluralita světa je tak sjednocena skrze ontologickou jednotu. Pluralita myšlení je sjednocena v potřebě jednoho morálního řádu. Zvěřina ovšem podotýká, že nejvyšším jednotícím prvkem pro vše, je agapé, láska. V rámci Stvoření je pak nejdůležitější jednota Trinitární. Zvěřina přímo řekne, že : „...z této jednoty vycházejí všechny formy jednoty tvorstva.“⁹⁹ Trinitární jednota je alfou i omegou celého universa.¹⁰⁰

Obnovení této spřetržené jednoty (události vyhnání z ráje) přináší Kristus, který je „hlavou vesmíru, potažmo i církve.“¹⁰¹

1. 7. 3. 12 – Plnost

„Bůh je agapé“¹⁰² řekne Zvěřina. Co to ovšem vypovídá o termínu plnosti? Jestliže je Bůh agapé, nic dalšího už není potřeba. Bůh je pln ve všech svých aspektech, a to dokonce do té míry, že emanuje, a ti, kteří jsou s ním ve vztahu, mají účast na jeho plnosti. Stávají se tak naplněnými. Boží láska tak má v tomto směru dvě funkce – nejenže se stává cílem pro naplnění, ale sama, přemírou, druhé plní. Cyklus agapé se v plnosti zcela završuje, vše je řečeno, vše je naplněno, vše spočívá v Bohu.¹⁰³

1. 8 – Závěr k dogmatickému aparátu

Uřčili a objasnili jsme Zvěřinův dogmatický aparát k christologii. Závěry, které nám ze zmapovaných kategorií doposud vyplývají, jsou následující: Zvěřinova zvěst má trojí těžiště. Tvoří ji agapé – láska, nové křesťanství a nový člověk – nový křesťan. Svou prací Zvěřina odpovídá na stav, do kterého byl svět uvržen. Z jeho práce je patrné, že nedělá rozdíly mezi amorálním chováním československého státu, jemuž je jeho teologická

⁹⁹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 39.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž, s. 40.

¹⁰³ Tamtéž, s. 41.

odpověď určena primárně (což se ve Zvěřinově žité praxi projevilo, mimo jiné, podepsáním charty 77), a mezi všeobecným bezprávím panujícím na světě ve Zvěřinově aktuální době.

Za ústřední motiv Zvěřinovi výpovědi tedy berme nové křesťanství a nového křesťana. Tím by se mohlo zdát, že se název této práce i její dosavadní obsah minul cílem, protože podle posledního tvrzení bychom měli věnovat pozornost spíše Zvěřinově eklesiologii, antropologii či dalším jiným disciplínám. Ale nové křesťanství nemůže existovat bez Krista. Je to NOVÉ, ale stále křesťanství. Tatáž 2000 let stará zvěst dostává nový obsah – její ústřední postavou je tentýž Kristus, který zemřel na kříži a který je vtělená agapé. Nový křesťan rovněž nemůže být křesťanem bez přijetí Krista. Kristus je tak stále ústředním motivem zvěsti nového křesťanství a života jednotlivce v něm.

Zvěřina svou dogmatickou práci vytváří ve shodě s doporučeními II. Vatikánského koncilu. Shrňme – li dosavadní poznání o kategoriích, které Zvěřina v dogmatické teologii používal, musíme konstatovat, že celá pasáž je velkým intellectus fidei na téma nové křesťanství, nový křesťan, Kristus a agapé. Agapé prostupuje vším. Vtěluje se a skrze Krista nám přináší svou zvěst. Agapé je princip bytí a má se stát obsahem nového křesťanství. Nově aktualizovaná zvěst má přinést lepší stav světa a změnit onen neobdělávatelný úhor. Nutno dodat, že tyto pasáže, o kterých hovoříme, mají silný ekumenický podtext. Nikde není řečeno, že silovou pákou, která vrhne křesťanství do pozice nového křesťanství, má být římský katolicismus. Celá myšlenka nového křesťanství tak nabírá na univerzalitě, podobně jako kdysi Kristovo vystoupení v Palestině.

A protože Kristus, vtělená agapé, je ústředním motivem této práce, pokračujme nyní v analyzování christologického bádání tak, jak je Josef Zvěřina ve své dogmatice vybudoval.

2. 0 – Analýza christologie Josefa Zvěřiny

Ve své obsáhlé monografii, týkající se života Josefa Zvěřiny, pedagog katolické teologické fakulty Vojtěch Novotný uvádí, že po roce 1967 nastalo ve Zvěřinově životě období, kdy se začal věnovat dogmatické teologii. Práce Vojtěcha Novotného se však teologickou stránkou tohoto Zvěřinova období nezabývá.¹⁰⁴ Podíváme – li se podrobněji na práce vycházející v rámci Centra dějiny české teologie (při KTF v Praze), Zvěřinově christologii se nevěnovala jediná. Autor tak považuje za důležité připomenout, že následující text bude jakýmsi prvotním pokusem o analýzu Zvěřinovy christologie vůbec.

Celý Zvěřinův teologický opus magnum se rodil v prostoru bytových seminářů, disentu a podzemní církve.¹⁰⁵ A protože byl Zvěřina aktivním členem disidentského hnutí, bude následující text provázen pokusem uchopit Zvěřinovu christologii coby teologickou odpověď na chápání lidského života v normalizovaném Československu (ačkoliv Zvěřinova výpověď o své době hranice normalizované ČSSR dalece přesahuje).

2. 1 Východisko Zvěřinovy christologie

Ve čtvrtém dílu své dogmatiky, který se věnuje christologii, načrtává Zvěřina dva možné přístupy ke vzniku christologie jako takové: „*shora a zdola*“¹⁰⁶

Termínem „shora“ Zvěřina myslí prolog Janova evangelia, verše 1 až 14. Christologickou otázku ovšem otevírá termínem druhým, „zdola“. Dodává však, že obě cesty bez sebe nemohou existovat a musí se doplňovat. (Zvěřina tedy hledá jakýsi střed, oscilaci mezi těmito přístupy a jeho hledání bude provázet celé christologické téma.) Člověka chápe jako otázku, na kterou Slovo – Kristus odpovídá. S tím souvisí postup „zdola.“

Termínem „zdola“ Zvěřina míní začátek Ježíšova vystoupení a jeho oslovení lidí – posluchačů zvěstí o činění pokání. Tuto cestu Zvěřina nazývá cestou „*pro člověka, s člověkem a o člověku*.“¹⁰⁷ Pro svou christologii ji Zvěřina volí jako výchozí. Jeho christologie tedy začíná antropologicky. Proč antropologicky? Zde se hned na začátku dostáváme k tomu, jakými cestami se Zvěřinova christologie bude a nebude ubírat.

¹⁰⁴ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být v církvi: Josef Zvěřina v letech 1913 - 1967*. 1. Praha: Karolinum, 2013, s. 19.

¹⁰⁵ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny. *Teologické texty*. 2011, 2011(3). Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2011-3/Svetla-a-stiny-trinitologie-a-pneumatologie-Josefa-Zveriny.html>

¹⁰⁶ 2003. ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 211.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 211

Christologie se dle něj „zrodila z lásky, z modlitby a života a z věrného svědectví až k smrti.“¹⁰⁸ Současný člověk se dle Zvěřiny neptá „kdo byl Kristus“¹⁰⁹, ale „jaký je smysl jeho učení pro mne.“¹¹⁰ Zde tedy vidíme Zvěřinův obrat k člověku. Ten se děje na základě principu lásky. Ta ostatně dala název celé Zvěřinové dogmatice – Teologie agapé. Proto je zbytečné u Zvěřiny hledat různé badatelské postupy, jako např. historicko-kritickou exegezi. Ostatně sám Zvěřina říká, že „není důležité ptát se po historickém Ježíši.“¹¹¹ Opět se nabízí otázka proč? Zvěřina tvrdí, že jakékoliv „ježíšovské bádání“ je přínosné jen tehdy, stojí – li na „nejpodstatnějším poznání hluboké lásky.“¹¹² Láska je tedy jedním z hybných principů celé Zvěřinovy christologie.

Na celé christologické bádání Josefa Zvěřiny se budeme snažit nahlížet ve dvojím pohledu. Především a hlavně nám půjde o kontextuální pohled na Zvěřinovu christologii zasazenou do konkrétní doby. Toto hledisko bude doprovázeno snahou uchopit Zvěřinův text i z hlediska metodického, a sice na základě dokumentu „Optatam totius.“

Zároveň je nutné dodat, že v každé analyzované části se postupy aplikace metod obsažené v „Optatam totius“ prolínají. Tak, jako je každá kapitola Zvěřinovy dogmatiky členěna na základě tohoto postupu, jsou tak členěny i každé části kapitol. Metodika 16. článku OT prostě prostupuje Zvěřinovu práci napříč a není smyslem této práce označování každé věty či výroku, k jaké konkrétní části metodiky OT čl. 16 patří. Laskavý čtenář necht' vezme na vědomí, že Josef Zvěřina v hloubce svého myšlení tyto metodické postupy propojuje.

2 . 2 – Kristova osoba

Připomeňme si nyní ve stručnosti, co rozumíme pod pojmem *auditus fidei*.

Především jde o důsledný průzkum daného dogmatického problému a o jeho následné pochopení. Musíme si uvědomit, že vstupem do konkrétní dogmatické problematiky, se dostáváme do tahu více než dvou tisíciletého toku dějin spásy. A vyzbrojení tímto předporozuměním jsme postaveni před otázku, jak interpretovat v naší současné době problematiku „starou“ více než 2000 let. Před touto otázkou pochopitelně stál i Josef

¹⁰⁸ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 211

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 212

¹¹¹ Tamtéž, s. 213.

¹¹² Tamtéž.

Zvěřina. *Auditus fidei* zkoumá průběh tohoto myšlenkového proudu z hlediska myšlenkového vývoje celé křesťanské obce.¹¹³

Na tázání po tom, kdo to byl Ježíš Kristus Zvěřina odpovídá formulí přijatou na chalkedonském ekumenickém sněmu v roce 451: „...pravý Bůh a pravý člověk v jedné osobě“¹¹⁴

Hned na počátku ovšem můžeme spatřit zajímavý jev. Zvěřina si protiřečí. Zamýšlí se nad stavem biblické kritiky a ji samotnou chce podrobit kritice.¹¹⁵ Zvěřinovi jde konkrétně o Kristovy výroky na jeho vlastní osobu. Výše jsme se ovšem dočetli (viz. pozn. 119), že Zvěřina se k bádání o historickém Ježíši staví negativně. Ale co jiného je kritika biblické kritiky než historické bádání?¹¹⁶

Christologické bádání Zvěřina započíná na komparaci synoptických evangelií. Vytváří dokonce jakousi „lokální konkordanci“,¹¹⁷ ve které se věnuje Kristovým výrokům o sobě samém. Pokud bychom však čekali něco na způsob Kristova životopisu, čekali bychom marně. Nic podobného Zvěřina nepřináší a pravděpodobně ani neměl v úmyslu. Jím podaná christologie je určitým kompilátem christologických témat držících se (především) v rámci dogmatické teologie, avšak s absencí čehokoliv, co bychom mohli pokládat za ucelený životopis.

Následně se Zvěřina věnuje interpretaci Krista v novozákoním podání. Vyzdvihuje především význam apoštolů¹¹⁸ a na základě jejich zkušenosti, která se tokem událostí dějin spásy dostala až k nám, stanovuje 4 okruhy, pomocí kterých chce usnadnit christologické bádání. Okruhy jsou následující:¹¹⁹

- 1) Starozákonní předporozumění
- 2) Základní představy Nového zákona
- 3) Rozvinutí christologie
- 4) Preexistence

¹¹³ POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Krystal OP, 2010, s. 69.

¹¹⁴ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 297.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 299.

¹¹⁶ „Dále je třeba, aby vykladač pátral po smyslu, jaký v daných okolnostech a v dobové i kulturní situaci chtěl svatopisec vyjádřit a vyjádřil pomocí literárních druhů v té době užívaných...“ viz *Dei verbum: Věřoucná konstituce o Božím zjevení* [online]. Řím, 1965 [cit. 2016-02-03]. Dostupné z:

http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651118_dei-verbum_cs.html

¹¹⁷ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 299 - 300.

¹¹⁸ Zde se projevuje Zvěřinův konfesní pohled.

¹¹⁹ ZVĚŘINA, *Teologie Agapé*, s. 301.

V první řadě se dočítáme o Kristově narození, které Zvěřina považuje za neodmyslitelnou součást dějin spásy. Ve snaze uchopit Kristův počátek komparuje Zvěřina zprávy z Matoušova a Lukášova evangelia. Aby Zvěřina přesněji vyjádřil, co má na mysli, používá starozákonní aparát. Na základě tohoto pak tvrdí, že Matouš je psán formou midraše a přináší „*poeticky zjednodušený*“¹²⁰ pohled na počátky Kristova života. Lukášovo evangelium naopak nabízí pohled více širší, psaný haggadickým způsobem.¹²¹ Janovo evangelium má pak zcela odlišný charakter než synoptici. Ústředním bodem počátku Kristova slova je Logos – Slovo.¹²²

2. 2. 1 Starozákonní předporozumění

Zvěřina je pojí především s tzv. tituly, o kterých ale tvrdí, že spíše než tituly to jsou „*stránky Kristova tajemství*“¹²³ Přistoupíme – li na Zvěřinovu terminologii, jde o následující stránky Kristova tajemství: Mesiáš, Syn Boží, Syn člověka, Syn Davidův, Král, Prorok, Učitel, Logos.

Mesiáš. Na tomto místě Zvěřina zcela jasně používá *auditus fidei*. Etymologicky vykládá význam slova mesiáš jak v hebrejštině, tak jeho řecký protějšek. Kostru tohoto oddílu tvoří důsledná biblistická analýza pramenů. Zvěřina zde i předkládá historii mesiášského očekávání v starozákonní době. Výchozí situací je pro něj po exilní doba, kdy se mesiášské očekávání začalo rozvíjet. Zároveň však uvádí, že mesiášské představy byly vázány především na dobu, nikoliv na konkrétní historickou postavu. Za nejsilnější moment této části Zvěřina považuje očekávání eschatologického Mesiáše. Ten měl mít několik podob: politický Mesiáš, Mesiáš král či velekněz a apokaliptický Mesiáš nastolující Nové království.¹²⁴

Zvěřina tvrdí, že původně nejasné představy o Kristu u apoštolů byly zaviněny právě touto pluralitou starozákonních představ. To, že je Kristus Mesiáš, apoštolí pochopili až po Kristově zmrtvýchvstání a po letničních událostech. V tomto okamžiku se paradigma vnímání Mesiáše mění a nabírá nový směr – ukazuje se, že Mesiáš není panovníkem z Davidova rodu a nepřichází s panovnickými ambicemi. Zakládá novou komunitu, která

¹²⁰ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 301.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž, s. 338.

¹²³ Tamtéž, s. 302

¹²⁴ Tamtéž, s. 303.

staví na důrazných sociálních hodnotách (tím de facto nabourává „monopol“ Izraele na nárokování si spásy, spása je nyní možná pro všechny bez výjimky).

Zvěřina zdůrazňuje odlišnost židovského mesiášského očekávání od křesťanského a to tak, že starozákonnímu termínu „spravedlivý trpící pro Jahveho“ nepříslušela v židovské tradici role Mesiáše. Spravedlivý trpící mohl být kdokoliv, komu se dělo příkoří a kdo našel u Hospodina zastání. Ale Krista s Mesiášem ztotožnila až prvokřesťanská obec. Kristovo vstání z mrtvých je pak podle Zvěřiny událostí kosmického rozměru.¹²⁵

Až do této chvíle se Zvěřina držel metody *auditus fidei*. Závěr mesiášských úvah se nese v duchu *intellectus fidei* ve kterém Zvěřina označuje Krista za „nové zaslíbení“¹²⁶ V kontextu naší práce můžeme tento termín chápat jednak eschatologicky, ale především jako výzvu k nově uchopenému křesťanství.

Boží syn. Otázka synovství je nesporně jedním z úhelných kamenů christologie jako takové. Víme, že sám o sobě Kristus mluvil jako o „synu Člověka“. V této pasáži se Zvěřina zamýšlí nad smyslem Kristova synovství. Vychází z předpokladu, že „*Není – li Ježíš Kristus opravdu Boží syn, je křesťanská víra bez obsahu a naděje bez základu.*“¹²⁷ Druhým dechem ovšem dodává, že je potřeba se zamyslet nad tím, jakou podstatu sehrálo v dějinách spásy to, že Ježíš byl Syn a jaký smysl má toto konstatování pro nás, v dnešní době (v Zvěřinově době).¹²⁸

V následujících řádcích tak Zvěřina aplikuje *auditus fidei* a *intellectus fidei* s aktualizací pro naši dobu:

Zvěřiná začíná výkladem metafory kterou, podle něj výraz „syn Boží“ je, což v praxi mění výpovídání o Bohu. Nelze o něm mluvit jako o fyzické osobě, nelze o něm mluvit doslovně, nýbrž jen „pravdivě“. Poukazuje také na to, že ani prvotní církev nespatovala v Kristově synovství jakékoliv fyzické aspekty. Tento výraz byl tedy již od počátku křesťanství chápán z duchovního hlediska. K tomuto ovšem Zvěřina dodává, že „není metafora jako metafora.“ Zdůrazňuje hledisko, že na Synovství Krista nelze nahlížet jen jako na pouhou metaforu. Metafora je to do té míry, dokud o ní takto vypovídáme, převádíme-li ji však do žité praxe, stává se něčím mnohem hlubším, než „pouhou interpretační pomůckou.“¹²⁹

¹²⁵ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 204.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž, s. 305.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž, s. 307.

Zvěřina hledá v pramenech původ slova „Syn Boží“ (auditus fidei). Souvislosti hledá v knihách Samuel, kde je král titulován jako „Syn Boží“¹³⁰ a v knihách žalmů.¹³¹

Hledisko, které se Zvěřinovi jeví jako nejsrozumitelnější (intellectus fidei) je vlastní Kristova zkušenost vztahu s Bohem. Tedy zkušenost se vztahem Boha Otce a Syna. Oporu pro toto tvrzení Zvěřina nachází v Kristově oslovení Boha: „Abba“. Na roveň tomuto termínu Zvěřina klade slovo „Syn“ a považuje jej za stejně autentické.¹³²

Vlastní Zvěřinova reflexe Božího synovství je velice pozoruhodná, ovšem nikoliv nečekaná. Opět je důležitý kontext Zvěřinovy doby. Předně sděluje, že je nesmysl Krista zařazovat do různých škatulek, byť by zde stál vedle dalších velkých duchovních učitelů lidstva. Za mnohem větší nesmysl označuje kladení Krista na roveň revolucionářů, vůdců povstání, ideologů. Je možné, že Zvěřina v tuto chvíli napadá teologii osvobození. Reflexe Krista totiž musí spočívat a být zakotvena v mnohem větší hloubce.

Teologii osvobození vnímá Zvěřina do určité míry pozitivně, zejména její solidární ráz a schopnost zastat se. Za závažný ale považuje takový étos teologie osvobození, který by kladl na roveň Kristovo vystoupení a jeho péči o chudé s podobnou péčí státu, strany či církve založené na teologii osvobození. Spektrum těch, kteří potřebují pomoci, je totiž obrovské a nemůžeme jej zredukovat pouze na určitou menšinu, například těch, kteří mají materiální nedostatek. A právě z tohoto Zvěřina teologii osvobození viní. Podle jeho názoru je teologie osvobození zaujatá, některé skupiny potřebných reflektuje a jiné ne. Kristus vystoupením na Hoře oproti tomu nabízí svou zvěst všem bez výjimky.¹³³

Na tomto místě se můžeme setkat s částečnou odpovědí době, ve které Zvěřina žil. Jejím obsahem je odmítnutí jakýchkoliv snah, které by Krista degradovaly na pouhou etapu dějin, popř. které by jej zařadily do „pantheonu“ určitých duchovních vůdců, byť by se jednalo o starověké antické myslitele, či představitele jiných myšlenkových proudů. Naprosto zhůvěřilým Zvěřina shledává snahy řadit Krista po bok vůdců levicových revolucí.

Všechny tyto snahy by totiž Krista postavily do role manipulovatelného. Zvěřina však ví a trvá na tom, že s Bohem nelze manipulovat. Tímto vymezením Zvěřina dává najevo snahu o určitou „christocentričnost světa“. Veškeré kultury osobností, které Zvěřina za svůj život

¹³⁰ 2 Sam 7, 14.

¹³¹ Žl 2,7.

¹³² ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 306.

¹³³ ZVĚŘINA, Josef. Teologie osvobození viděná z Čech. *Teologické texty* [online]. 1986, (13) [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://www.teologicketexty.cz/_scan/teologicke-texty_1986_13_ocr.pdf

zaregistroval, byly, jsou a budou pouhou náhražkou, falešnou modlou toho, co nabízí Kristova zvěst. Zvěřina si tento propastný rozdíl naprosto uvědomuje. A tím, že staví Syna Božího do centra své dogmatické výpovědi o něm, činí i nám velice zajímavou výpověď o sobě a své době.

Svou christologickou výpovědí se nám vykresluje obraz Zvěřiny – apologety, který vyznává, že postava (pokud to jde takto vyjádřit) hodná následování je (v jeho době) pouze jedna. Vše ostatní není nic než pouhá chyméra, která nakonec pozře sebe samu. Dostáváme se tak k tomu, co jsme blíže pojmenovali v části zabývající se pojmovým aparátem Zvěřiny christologie. Zvěřinův ideál je christocentrické společenství, kterým prostupuje agapé. Toto společenství už ze samotného principu nemůže být tvořeno nikým jiným než novými křesťany a jeho obsahem nemůže být nic jiného, než nové obrozené křesťanství.

Samotný Kristův život Zvěřina vsazuje do rámce tří důležitých momentů, kterými jsou: preexistence, ponížení a povýšení.¹³⁴

Preexistenční představy o Kristu Zvěřina spojuje s obdobím představ o Moudrosti helenizovaného židovstva. Kristovo ponížení – takto Zvěřina pojmenovává Kristovo dobrovolné se vzdání Božství. Jeho vzetí lidského na sebe, je jedním z pilířů aktu spásy vůbec. Kristovo povýšení, tím je ukřižování a akt Kristova sebevydání se. Jeho konečným smyslem je univerzalita – spása už není určena pouze Izraeli, nýbrž celému stvoření. Tato spása je zároveň vrcholnou oslavou Boha.¹³⁵

Syn člověka. Na základě porovnání textů a práce světových biblistů (J. Jeremias) Zvěřina stanovuje 38 míst, která lze označit za místa Kristovy vlastní výpovědi o sobě samém. Konkrétně jde právě o formulaci „syn člověka“. Tuto formulaci zároveň považuje za nejvíce původní, odvolává se přitom na sbírku Q.¹³⁶

Následně Zvěřina komparuje jednotlivá evangelia a porovnává počty výpovědí o Kristu. Janovo evangelium podle Zvěřiny znamená určitý posun. Zdůrazňuje především platnost univerzality Kristovy zvěsti.¹³⁷

Král. Jde o místo v textu, kde se Zvěřina silně vymezuje proti „neobdělanému úhoru“. Titul krále se pojí s královstvím, které Zvěřina vysvětluje, jako stav společnosti po radikální konverzi k novému křesťanství. Království je společenství na principu agapé, které je tvořeno novými křesťany. Je to tedy christocentrické společenství. Zvěřina zde

¹³⁴ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 309.

¹³⁵ Tamtéž, s. 310.

¹³⁶ Tamtéž, s. 315.

¹³⁷ Tamtéž, s. 315 – 316.

silně zmiňuje sociální „dopad“, který s sebou myšlenka království nese. Vymezuje se však jak proti stavu současného světa, tak proti teologickým směrům, které by chtěly evangelium ideologizovat. Jinými slovy, Zvěřina odmítá myšlenky teologie osvobození.¹³⁸ Nosným pilířem Království je totiž jeho střed – Kristus a agapé, kterou přináší. Proto Zvěřina řekne, že teologie osvobození je zmatená, neboť v sobě nese prvek „*marxistické analýzy*“,¹³⁹ což Zvěřina odmítá. Marxisticky chápané společenství, není společenstvím Zvěřinovým. Zvěřina by jej nazval kolektivem, tedy skupinou lidí, která je stmelena na základě čehokoliv jiného, vyjma agapé. Jen a pouze agapé má tu schopnost přeměnit kolektiv na společenství. Marxistický kolektiv funguje na dualitě konfliktů. Christocentrické společenství funguje na základě agapé. Proto Zvěřina varuje před zmatečnou teologií osvobození, neboť přináší přesně to, před čím Zvěřina varuje – transformaci společenství na kolektiv. A to na základě konfliktu. To vše proto, že teologie osvobození postrádá střed. Krista. Není christocentrická. Je tedy jasné, že takovéto společenství nemůže být ani očekávaným královstvím a ani jím nemůžeme nazvat komunistické či jakékoliv jiné totalitní „ráje“.

Pravé království je společenstvím nových křesťanů shromážděných kolem Krista. A toto je Zvěřinův imperativ, jehož uposlechnutí má za následek radikální proměnu nejen člověka, ale i přetvoření „neobděláního úhoru“ na „úrodnou půdu“.

Co se metodologického hlediska týče, i v této části Zvěřina opět používá metodu obsaženou v OT, 16. čl. Zabývá se biblistikou a důsledně komparuje výpovědi evangelií o Kristu – Králi.¹⁴⁰

Syn Davidův. Zvěřina zde opět používá *auditus fidei*, a sice komparací evangelií. Jeho vlastní teologická reflexe termínu „Syn Davidův“ spočívá v důrazu na univerzalitu spásy. Podle Zvěřiny není důležité, nakolik Kristus je či není z rodu Davidova. Mnohem nosnější je dle něj fakt, že s Kristem přichází univerzalita spásy, týkající se všeho tvorstva a přinášející tak rovnost mezi všemi.¹⁴¹

Prorok. Kromě klasického postupu ve stylu *auditus fidei* se při zkoumání tohoto termínu Zvěřina zaměřuje především na vlastní reflexi. Svou myšlenku, o prorockém duchu v

¹³⁸ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 316.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 316 – 317.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 317- 318.

církvi rozvádí v myšlence Krista, proroka nového světa, nového obrození křesťanství, bez kterého není možné pokračovat v dějinách spásy.¹⁴²

Učitel. Nejnosenější myšlenkou v této Zvěřinově stati, je konstatování, že to, co přináší Kristus, není látka k osvojení. Není to „učení“¹⁴³, nýbrž obsah života. Proto netvoří noví křesťané kolektiv, ale společenství prodchnuté agapé, v jehož centru je Kristus, učitel.

Spravedlivý trpící pro Jahveho, Logos. Tímto odstavcem Zvěřina končí své úvahy na téma starozákonního předporozumění Krista. Zde se především zabývá tím, co vše v sobě nese pojem Logos. Klíčovým uchopením je pro Zvěřinu akt vtělení Slova. Dále se látce věnuje pomocí *auditus fidei*. Pro naše téma je důležité si všimnout Zvěřinova apelu na stálou sebe aktualizaci Slova. Zvěřina nám zde říká, jak je důležitá naše vlastní reflexe Slova. V důsledku námi dosud poznaného, to je vlastně reflexe žitého nového křesťanství – neboli hodnotíme to, jakým způsobem sami žijeme Slovem, či jak se v našich životech působení Slova odráží. Na tomto místě Zvěřina varuje, abychom nepodléhali svodům, které nabízejí výklady přespříliš zdůrazňující lidskou stránku Krista. Samozřejmě, že s tímto faktem je třeba pracovat, leč Zvěřina tvrdí, že neméně důležité je pochopení transcendence, která se v Kristu nachází.¹⁴⁴ Reflexe tohoto faktu, je pak vlastně víra sama.

2. 2. 2 Základní představy Nového zákona

Tato část Zvěřinovy dogmatiky má silně edukativní charakter. Autor v něm vysvětluje, že se bude zabývat především nejdůležitějšími představami, které látka Nového zákona okolo Krista vytvořila.

Co se týče metodologie, i zde Zvěřina využívá metodu doporučenou v OT. 16, článku a to napříč celou statí o novozákonních představ.

Spasitel. Na základě komparace evangelií a důsledné biblistické práce Zvěřina dochází k několika závěrům.

Podává výčet použití titulů Spasitele v Novém zákoně (17 x).¹⁴⁵ Především se však opírá o výpověď apoštola Pavla v listě Filipským.¹⁴⁶ V rámci kontextu Zvěřinovy doby bychom mohli vnímat tuto pasáž z Pavlova listu jako Zvěřinův nástroj apologetiky. Zvěřina tímto vyznává, že „.....máme občanství v nebesích, odkud očekáváme i Spasitele, našeho Pána

¹⁴² ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 319.

¹⁴³ Tamtéž, s. 320.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 321.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 322.

¹⁴⁶ Tamtéž.

*Ježíše Krista.*¹⁴⁷ Zvěřina použitím tohoto textu jasně dává najevo, kdo je skutečným vládcem a vymezuje se tak proti chymérám své doby. Znovu připomíná univerzalitu, kterou Kristova zvěst přináší.

Zvěřina si uvědomuje, že má-li se stát náš „neobdělaný úhor“ úrodnou půdou, je potřeba znovuaktualizovat Kristovu zvěst. Úměrně tomu, jak se bude křesťanská zvěst aktualizovat, poroste i význam tohoto christologického titulu.¹⁴⁸

Pán. Poté, co Zvěřina tento pojem analyzuje, znovu jej použije jako nosný pilíř své apologetiky. Na podporu si znovu bere jeden z Pavlových listů a používá jej jako argument proti nepřátelskému prostředí.¹⁴⁹ Svým laickým i nelaickým posluchačům pak pokládá řečnickou otázku: „*Nezní tento citát velmi aktuálně pro nás?*“¹⁵⁰

Apologetický ráz Zvěřinovi christologie zde začíná nabírat na síle. K zamyšlení přímo předkládá pasáž, ve které se zamýšlí nad tím, jak chápat termín „Pán“ v dnešní době. V tomto případě se přímo nabízí okřídlené spojení „není pán jako Pán“. Pán je pro křesťany pouze jeden. Aktualizace tohoto termínu pak staví Pána do středu christocentrického společenství, kde znovu obrácení křesťané utvářejí a dávají smysl obsahu nového křesťanství.

Zvěřina se přímo vymezuje vůči jakýmkoliv kultům osobnosti. Podotýká, že tyto situace nejsou pro křesťany napříč historií žádnou neznámou.¹⁵¹ Jakýkoliv kult osobnosti nikdy nemůže být plnohodnotným společenstvím. Takováto „sešlost“ se stává pouhým kolektivem, často s úspěšným nakročením k zotročení. A v tom byla je a vždy bude Kristova zvěst stále aktuální. Toto si Zvěřina uvědomuje a říká, že Pán, který je v centru společenství, nepřináší zotročení, ale svobodu. Nepřináší řád na základě strachu a vynucené poslušnosti, ale řád na základě agapé, protože Pán – Kristus je vtělená agapé. Jeho smrt na kříži přináší naději na spásu. Co znamená Pánovo ukřižování pro nás? Pro Zvěřinu je Kristovo ukřižování aktem vzdoru. Je to vymanění se z otroctví a upřednostnění vlastní svobody svědomí. Společnost nových křesťanů, v jejímž centru je Pán, přijímá s ním jeho kříž. Je to akt vzdoru vůči tyranii, akt svobodné vůle a vlastního svědomí zároveň. Je to dobrovolné se zřeknutí reality „neobdělaného úhoru“ a reflexe něčeho

¹⁴⁷ Flp. 3, 20.

¹⁴⁸ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 323.

¹⁴⁹ „*Ikdyž jsou takzvaní bohové na nebi či na zemi – jako že je mnoho takových bohů a pánů – my přece vím, že je jediný Bůh Otec, od něhož je všechno, a my jsme tu pro něho, a jediný Pán Ježíš Kristus, skrze něhož je všechno i my jsme skrze něho.*“ (1 Kor 8, 5 n)

¹⁵⁰ ZVĚŘINA, *Teologie Agapé*, 323.

¹⁵¹ Tamtéž.

mnohem hlubšího, než cokoliv nabízela jakákoliv ideologie Zvěřinovy doby¹⁵². Zvěřina chápe, že lidský život má smysl jen tehdy, lze-li mu něco obětovat.

Soudce a zákonodárce. Rozebíráním tohoto titulu Zvěřina dospívá k eschatologickému významu Krista. Na základě *auditus fidei* novozákonní látky dospívá k tomu, že za svého pozemského života Kristus soudcem nazýván nebyl. Jiná je ovšem situace Posledního soudu, kde již Kristus jako soudce vystupuje.¹⁵³

Apologetický charakter Zvěřinových christologických výpovědí zaznívá i zde. S ohledem na Krista – Soudce, Zvěřina mluví o nutnosti funkčního svědomí každého člověka. Tvrdí, že ve světle poznání Krista, už nemůžeme být nezaajatými křesťany s lhostejným vztahem ke zlu. Naopak. Morální povinností „nového křesťana“ je držet vlastní svědomí v jedné linii s Kristem. Kristus se musí stát normou pro náš úsudek, pro naše svědomí, pro naše poznání toho, co správné je a co správné není. Každý „nový křesťan“ by měl mít, při jakémkoliv svém konání na paměti obraz Krista soudce.¹⁵⁴

Touto Zvěřinovou reflexí termín Kristus – Soudce nabývá zcela nového rozměru. Takovéto uchopení je však možné pouze v kontextu absolutní konverze. Společenství křesťanů nemajících ve svém středu Krista – Soudce, se stává pouhým kolektivem. Naopak komunita „nových křesťanů“ žijících v duchu Agapé, v kruhu kolem Krista, do svého svědomí dosazenu normu Krista – Soudce má. Na základě této normy konstituuje veškeré své konání a orientuje na ní své svědomí.

V závěru této stati vede Zvěřina silnou filipiku proti stávajícímu „řádu“ své doby. Vyhláší nutnost Krista – Soudce jako normy svědomí, protože jen lidé, žijící podle této normy, jsou schopni vytvořit lepší svět, jsou schopni realizovat společenství agapé v praktickém životě. To, co Zvěřina vnímá jako svůj denní chléb, život v normalizovaném Československu, je na hony vzdálené jeho imperativnímu požadavku, který volá po Kristově řádu a vybízí k „*radikalizaci Božích požadavků a mravních nároků*.“¹⁵⁵

2. 2. 3 Rozvinutá christologie

V této stati Zvěřina rozvíjí své christologické bádání. Opět nejde o nic jiného než o dogmatickou práci v režii OT. 16 článku. Zvěřina provádí *auditus fidei* důslednou biblistickou práci a následně se věnuje vlastní reflexi a zamyšlení se nad tématem

¹⁵² ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 323 – 325.

¹⁵³ Tamtéž, s. 325.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 326.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 327.

(intellectus fidei). Apologetický charakter, který jsme mohli u přechozích christologických výpovědí vysledovat výše, je přítomen v pozdější části těchto statí.

Stat' o rozvinuté christologii Zvěřina člení na několik témat: Kristus – Hlava, Velekněz a prostředník, Beránek, Nový Adam, Vzkříšený a oslavený Kristus.¹⁵⁶

Termínem **Kristus – Hlava** Zvěřina míní Krista jako centrum veškerenstva. Kristus je centrem církve, centrem křesťanského společenství, ale i úhelným kamenem vesmíru jako takového.¹⁵⁷

Počátek funkce **Velekněze a Prostředníka** Zvěřina řadí do prvotního křesťanského společenství, které nutně potřebovalo organizovanou strukturu. Centrem, hlavou této struktury nemohl být nikdo jiný než Kristus. Zvěřina tvrdí, že tento termín vzniká na základě reakce mladé křesťanské obce na liturgii jeruzalémského chrámu. Zároveň však dodává, že postava Krista překračuje nádheru a vznešenost jakékoliv liturgie. Tuto stat' Zvěřina staví na vzájemné komparaci židovského malkísedekovského kněžství a Krista – Velekněze. Rozdíl spatřuje v několika věcech: Kristus je Veleknězem na základě své duchovní podstaty. Do tohoto úřadu nebyl instalován, nebyl mu přidělen ani nic podobného. Co však Krista dělá Veleknězem, je jeho lidská přirozenost, jeho agapé a jeho obět'. Zároveň s tímto je Kristus prostředníkem mezi lidmi a Bohem.¹⁵⁸

Beránek. Tento termín je spojen především s Kristovou obětí. Tuto stat' Zvěřina tvoří především komparací několika novozákonních textů – I. Petrova listu, I. Listu Konrintským, Janova Evangelia a Zjevení. Apologetický charakter však v této pasáži nenajdeme.

Nový Adam. V této pasáži Zvěřina podrobuje důslednou analýzou auditus fidei pavlovské listy a zabývá se pavlovskou teologií. Konkrétně jde o list Korintským a list Římanům. Zvěřina staví do protikladu postavu biblického Adama a Krista, v němž přichází naplnění.¹⁵⁹

Kristus vzkříšený a oslavený. Na tom, že Kristovo vzkříšení je pilířem křesťanství, se Zvěřina naprosto shoduje se všemi teology napříč dějinami. Zároveň ovšem dodává, že tento fakt, ač je nejdůležitější, byl vždy vystavován největším spekulacím a nepochopením.¹⁶⁰ I v této stati se opět Zvěřina věnuje důsledné dogmatické práci v režii

¹⁵⁶ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 327 – 336.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 328.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 311.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 332.

OT 16 článku. Současné biblistické kritice věnuje svůj výpad ohledně věrohodnosti evangelií – jako největší argument hovořící pro pravověrnost zvěsti evangelií, Zvěřina uvádí jejich různorodost. Ta je důkazem toho, že autoři evangelií byli natolik šokováni Kristovým skolem a jeho zmrtevýchvstáním, že se rozhodli tuto situaci zaznamenat pro příští generace a to každý po svém. Největším důkazem pravověrnosti výpovědi evangelistů o Kristu, je podle Zvěřiny fakt, že nebyla vytvořena jednotná zredigovaná verze, ale více literárních děl, přičemž každé zaujímá pohled na věc z odlišné stránky.¹⁶¹

Zvěřina se rovněž zaobírá aktem vzkříšení. Klade si tu samou otázku, s jakou se museli vypořádat apoštoli a prvotní církve vůbec. Víra ve vzkříšení není nic jiného než reflexe faktu vzkříšení. Tato v pravdě šokující událost dala impuls natolik silný, že zapřičinil sepsání evangelií, vznik církve (mimo to i vznik této práce) a pohyb dvou tisíci letého toku dějin spásy. Existuje-li nějaký smysl vzkříšení pro dobu našeho nezoraného úhoru, spatřuje jej Zvěřina ve fundamentálnosti tohoto faktu samotného. A zde dochází k důležitému apologetickému momentu ve statí o rozvinuté christologii. Svě těžiště Kristova zmrtevýchvstání Zvěřina opírá o text z Lukášova evangelia: „*Pán skutečně vstal. Byl opravdu vzkříšen!*“¹⁶² Zakusení takové situace nemůže být nikdy srovnatelné s čímkoliv, co nám přináše naše doba. Žádná ideologie s jakýmkoliv programem nám nemůže nahradit to, čeho jsme díky Kristu a skrzevá zvěst apoštolů svědky.¹⁶³ Jak ovšem víme, věřit ve vzkříšení předpokládá víru samotnou. Víra ve vzkříšení se tak stává reflexí víry samotné.

Co však akt vzkříšení znamená doslova? Apologie ve Zvěřinově christologii nám zde zaznívá i nadále. Vzkříšení samotné Zvěřina označuje za „*mocný triumf lásky,*“¹⁶⁴ kterýmžto následkem je volba pro nás. Jsme – postavení před zkušenost (která je nám sice zprostředkována) vzkříšení, můžeme si však vybrat. A jednou z voleb je cesta následování Krista. Nikoliv následování bezpáteřních ideologií či kultů osobnosti. Zvěřinova apologetika totiž mimo jiné spočívá i v tom, že striktně odlišuje následování Krista, jakožto formu společenství a kult osobnosti. Rozdíl mezi společenstvím a kolektivem jsme si již popsali výše. Na stejném principu funguje i tato problematika, kterou Zvěřina prohlubuje niternějším zkoumáním vzkříšení. Společenství křesťanů je christocentrické – a v jeho středu sídlí Kristus. Ovšem vzkříšený Kristus. Proto Zvěřina řekne, že „*Kristus je*

¹⁶¹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 332.

¹⁶² Tamtéž, s. 335.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 336.

přítomný ve své církvi, v našem životě. ¹⁶⁵ Co tento fakt znamená? Zvěřinova výpověď je jasně apologetická. Není potřeba kolektivu. Kristus vstal z mrtvých a tento fakt samotný stačí k tomu, abychom byli schopni odvrhnout všechny falešné kultury, jež nám přináší (naše) doba nezoraného úhoru, k čemuž Zvěřina vyzývá. ¹⁶⁶

Kristovo zmrtvýchvstání znamená zrod nového světa. A tato výzva je platná i pro novou aktualizaci. Nové křesťanství si musí uvědomit fakt, že Kristus vstal z mrtvých a na základě tohoto faktu vybudovat své společenství kolem zmrtvýchvstalého Krista. ¹⁶⁷

2. 2. 4 Preexistence

Do pasáže o Kristově preexistenci Zvěřina řadí především Kristovo dětství. Zvěřina říká, že tato látka je sice vzdálená stěžejním událostem jako je ukřižování a vzkříšení, ale v rámci kontextu Zvěřinova imperativu po absolutní konverzi nám událost Kristova narození ukazuje novou perspektivu. Tak jako se Kristus narodil, musí se znovu narodit křesťanské společenství, které se shromáždí kolem zmrtvýchvstalého Krista.

Dogmatickou práci v této pasáži Zvěřina vede v duchu *auditus fidei*. Soustřeďuje se především na výpověď v Matoušově evangeliu. Kromě toho Zvěřina relativizuje smysl Kristových rodokmenů. Fakt, že Kristův rodokmen obsahuje jméno Abraháma i Davida, z Krista nečiní významnou osobu pro určitou část populace. Naopak. Zvěřina znovu opakuje univerzalitu Kristovi zvěsti pro celé stvoření. ¹⁶⁸

Nejnositelnějším pilířem události Kristova narození je však fakt vtělení. ¹⁶⁹ A tak jako před dvěma tisíci lety došlo k nejnositelnějšímu přiblížení se Boha k člověku i dnes je pro nás tato událost výzvou. Kristus se v nás musí znovu narodit, aby mohl vzkříšený mohl stanout v středu společenství nového křesťanstva.

¹⁶⁵ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 336.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž, 337.

¹⁶⁹ Tamtéž.

3. 0 Kristovo horské kázání

Horské kázání je jedním z pilířů Kristova vystoupení a jeho zvěsti. Doposud jsme v námi analyzovaných částech Zvěřinovy christologie byli svědky určitého apologetického akcentu, který se Zvěřinovou dogmatickou prací vine. V následujících odstavcích se pokusíme říci, nakolik Zvěřina pracuje s momentem jednoho z nejzásadnějších Kristových vystoupení. Zdali, jestli vůbec a v jaké míře Zvěřina s touto látkou pracuje a zasazuje ji do kontextu své doby „nezoraného úhoru“.

Na začátku této stati¹⁷⁰ se dozvídáme Zvěřinovo předporozumění, se kterým k problematice přistupuje. Především tvrdí zásadní věc: Kristovo horské vystoupení je zásadním momentem, který má sílu nás uvést do Kristovy zvěsti. Tato situace je hlubinnou sondou do Kristova působení a chceme – li pochopit Kristovo vystoupení v toku dějin spásy, můžeme začít právě zde. Zvěřina nepřímou naznačí, že začít právě zde je velice vhodné.¹⁷¹

Nesmíme zapomenout na to, že celá Zvěřinova dogmatika byla koncipována jako studijní materiál laické veřejnosti. Na tomto místě nám tak z teologického corpusu vyvstává Zvěřina pedagog, který se látku o Kristově kázání na hoře snaží koncipovat jako úvod do pochopení Jeho zvěsti vůbec.

3. 1 Předporozumění

V úvodu se dozvídáme východisko, se kterým bude Zvěřina pracovat. Především z hlediska dogmatické práce půjde o metodiku obsaženou v OT, 16. článku. Výchozí pohled, který Zvěřina zaujímá, je pohled Matoušova evangelia s přihlednutím k evangelium Lukášovu. Na základě Matoušovy a Lukášovy zprávy pak bude zkoumat celou pasáž o Kristově horském kázání. Na tomto místě se Zvěřina tedy věnuje biblistické práci. Stanovuje, že Matoušovo evangelium podává o Kristově horské řeči zprávu ve formě určitého kompilátu - „...slova pronesená na různých místech a při různých příležitostech,“¹⁷² která však pramení ve sbírce Q. Počátek Kristova vystoupení Zvěřina taktéž zasazuje do Galileje. Od Mesiáše Slova, který nejprve šíří svou zvěst ústně, se postupně dostáváme k Mesiáši činů – sledu Kristových činů.¹⁷³ Toto se však děje až po Jeho horském kázání a bude předmětem zkoumání v další kapitole.

¹⁷⁰ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 233.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

Smysl horského kázání Zvěřina (spolu s Lohfinkem¹⁷⁴) spatřuje v definitivnosti, konkrétně dvojí. První je moment definitivního naplnění starozákonního poselství. Druhý moment je definitivní poslušnost tomuto vystoupení, čímž se vracíme k Zvěřinově poselství o znovuobratu. Definitivní poslušnost Kristově zvěsti je vlastně takovou absolutní konverzí, kterou Zvěřina považuje za naprosto nutnou k vytvoření lepšího společenství. A toto vše je prodchnuto duchem univerzality a rovnosti všech a pro všechny, kterou Kristova zvěst provází.¹⁷⁵

Druhým dechem ovšem Zvěřina dodává, že v aktu horského kázání Kristus nestaví základní pilíř (v té době rodícího se) křesťanství, ani nepředstavuje „filosofii pro fajnšmekry“. Nikoliv. To, co Kristus představuje, plyne z autority, která do něj byla dána prostřednictvím agapé. A proto Zvěřina řekne, že celé horské kázání je nutné vyložit v kontextu lásky.¹⁷⁶ Jeho výklad tak můžeme považovat za aktualizaci do naší doby, neboť Zvěřina moc dobře ví, že právě v této době se lásky velmi nedostává.

3. 2 Uvedení do blahoslavenství

Co jsou to blahoslavenství? Zvěřina řekne že „*oslavou vyděděných a ponížených*“.¹⁷⁷ Spolu s Rudolfem Bultmanem Zvěřina tvrdí, že smyslem blahoslavenství není „*radikální poslušnost*“¹⁷⁸. Jak pochopit tuto situaci, když o pár řádku výše se dozvídáme, že poslušnost je jedním z důležitých momentů a důsledků horského kázání? Opět se můžeme setkat se zajímavým fenoménem – Zvěřina si do určité míry protiče. Pokusme se tedy tento problém objasnit. Prvotním smyslem blahoslavenství jako takových není vynucování si poslušnosti – tedy absolutní konverze. Tu nelze vynutit. Do tohoto stavu se posluchač může dostat pouze na základě působení agapé. Poslušnost a vynucený respekt jsou produktem kolektivu. Ovšem poslušnost ve smyslu totální, hluboké konverze, se může uskutečnit pouze na základě Kristovy výzvy o následování. A na koho jiného se Kristova zvěst má obracet než na bédné, vyděděné a ponížené? Jde tedy o další Zvěřinův apologetický moment, kde jsme znovu stavěni před volbu být shromážděni kolem Krista, ve společenství znovu obrozeného křesťanství navzdory kolem nás stále sílícímu kolektivu.

¹⁷⁴ Lohfink, Gerhard. Narozen 29. srpna 1934. Německý katolický teolog, novozákoník.

¹⁷⁵ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 234.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

Smysl blahoslavenství je pro nás aktuální natolik, nakolik byl aktuální před dvěma tisíci lety. Na základě významu blahoslavenství v Kristově době Zvěřina toto téma aktualizuje i pro nás. I my se musíme znovu naučit, jak přistupovat k chudým, bedným a na okraji. Zvěřina toto téma považuje za „...neustálou výzvu a skrytou výtku světu“.¹⁷⁹ Tato jeho výpověď hovoří o tom, že doba nezoraného úhoru zdaleka není ideální a přese všechny výdobytky nezajišťuje to, co by zajišťovat měla. Splňuje zkrátka obsah pojmu „neobdělaný úhor“ tak, jak jsme si jej určili v kapitole o dogmatickém aparátu.

Tímto oddílem své dogmatiky se Zvěřina vymezuje vůči ostudnému zacházení s širokými masami lidí, kteří nepotřebují nic než slušné zacházení. Zcela se staví proti vnímání člověka tak, jak byl chápán v normalizovaném Československu, potažmo tak, jak byl chápán, až na výjimky celé dvacáté století.

3. 3 Blahoslavení chudí duchem, neboť jejich je království nebeské

Při analyzování této pasáže se dozvídáme, že Zvěřina opět velice důsledně pracuje metodou doporučenou na II. Vatikánském koncilu. Nejprve prochází starozákonní, posléze i novozákonní hledisko. Vzájemně komparuje zprávu o tomto blahoslavenství v Lukášově a Matoušově evangeliu. Říká přitom, že evangelista Lukáš hovoří o chudých hmotně, evangelista Matouš pak o chudých duchem. Oba tedy mají odlišné hledisko.

Co se týče dogmatické práce, rozpracovává téma na základě evangelia Lukášova.. Táže-li se Zvěřina po smyslu tohoto blahoslavenství, nachází několik zásadních momentů, které blahoslavenství utvářejí¹⁸⁰:

Především jde o samotný fakt toho, že Kristus přichází se svou zvěstí. A touto zvěstí otevírá zcela novou perspektivu pro všechny chudé a bedné tohoto světa. Kristus chudým přináší své nebeské království. Zvěřina ovšem říká, že v tomto případě více než určité eschatologické zaslíbení znamená nebeské království fakt Božího zastání se člověka. Víra v to, že člověk má určitou duchovní záštitu. Rozprostírá se nám zde určité sociální téma, které Zvěřina demonstruje především s odkazy na Lukášovo evangelium.¹⁸¹

Zajímavý moment přichází ve chvíli, kdy Zvěřina vysvětluje, co vše toto blahoslavenství obnáší. Především tvrdí, že jde o naprostou změnu paradigmatu myšlení, které se vymykalo jak v době Kristově, tak se vymyká i v naší době nezoraného úhoru. Zvěřina

¹⁷⁹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 234.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 236.

¹⁸¹ Lk 6, 24.

přímo řekne: „...*bohatství se chápe jako dobro, chudoba jako zlo.*“¹⁸² Tato slova Zvěřina rozvíjí v apologetickou úvahu, podestavenou silnou teologickou argumentací: Dnešní člověk je nemocný majetkem. Zvěst tohoto blahoslavenství je zajímavá v tom, že nám říká přesný opak, než tvrdí naše doba. Jedním z hesel naší doby by mohlo být např. „nakupuj, abys žil“. Zvěřina si tuto past, toto znovu odlité zlaté tele uvědomuje a varuje před ním. Z chudého majetkem se stává bohatý v perspektivě víry. A to je následování Krista a připravenost k znovu obratu. Zvěřina řekne, že takový chudý, který následuje Krista, je hoden cti a zasluhuje úctu.¹⁸³ Protože jen takový člověk se dokázal přenést přes nástrahy doby nezoraného úhoru.

Svou apologetiku Zvěřina stupňuje ve chvíli, kdy vyloží, že nejhorší možnou situací je, když se chudoba stane prvoplánovou a bědný: „...*státně podporovaným nuzákem.*“¹⁸⁴ Taková to postava je manipulovatelná a zdánlivá charita, která se na ní uskutečňuje není ničím jiným než jedním z projevů zločinného režimu, který dopouští plánovité vytváření chudoby. Taková to osoba je zároveň živoucí legitimizací režimu, protože tvoří jádro jím uměle udržovaného kolektivu. K těmto bědným je však namířena Kristova zvěst a k těmto bědným Zvěřina promlouval ve své době, a proto je jeho odkaz stále aktuální i dnes. Tedy nikoliv kolektiv, ale společenství. Společenství totiž mnohem snáze vytvoří chudí než bohatí a to proto, že jejich starostí není to, jak se jim hmotně povede, ale to, čím se jim podaří obohatit druhé.¹⁸⁵ A to je myšlenka, na jejímž základě dokáže fungovat dobrovolné společenství soustředěné kolem Krista, ale na základě které nikdy nemůže fungovat uměle vynucený a pseudo charitou udržovaný kolektiv.

3. 4 Blahoslavení lkající, neboť oni budou potěšeni

Látku tohoto blahoslavenství Zvěřina staví na vzájemném porovnávání výpovědi evangelistů Matouše a Lukáše. Každý z nich opět zaujímá odlišné stanovisko.¹⁸⁶ Hledáme-li však apologetické stopy v této části Zvěřinovi práce, nacházíme je v následující podobě.: Toto blahoslavenství má především učit sounáležitosti s trpícími, ale také je radostnou zvěstí toho, že v našem bolestném údělu nejsme sami. Zvěřina přímo řekne, že: „...*křesťan*

¹⁸² ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 237..

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 338.

¹⁸⁶ Pro srovnání viz. : Lk 6, 21 a Mt 5, 4.

*nesmí být slabochem.*¹⁸⁷ Znovu obrozený křesťan je tímto blahoslavenstvím utěšován. Soustředění se v kruhu kolem Krista jej utěšuje a posiluje.¹⁸⁸

3. 5 Blahoslavení tiší, neboť oni dostanou zemi za dědictví

Ve Zvěřinových rukách je toto blahoslavenství jasným nástrojem odsouzení brutality a nesmyslného útlaku. Vládnout budou ti, kteří se tiše a pokorně soustředili kolem Krista. Tiší a pokorní, avšak s hlubokým zanícením pro věc Boží.¹⁸⁹

3. 6 Blahoslavení, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni

Práci s dogmatickým textem tohoto oddílu Zvěřina začíná porovnáváním jednotlivých biblických pasáží, ve kterých se vyskytuje zmínka o hladu či žízni. Zejména zdůrazňuje Kristův půst na poušti.¹⁹⁰

Lukášovo evangelium pak podle Zvěřiny zdůrazňuje nutnost milosrdenství s hladovějícími. Ti vědí, že se mohou opřít o Boží milosrdenství. Jejich situace je zároveň výzvou pro všechny odpovědné, kteří by měli být schopni pomoci.¹⁹¹

Tuto myšlenku Zvěřina rozvíjí, v kontextu své apologetiky, způsobem zvelice zajímavým. Žízeň a hlad totiž Zvěřina chápe jako určité duchovní stavy.¹⁹² Hlad „po něčem“ donutí hladovějící o svém stavu přemýšlet. A to je krok k započnutí následování Krista.

S poznáním toho, co jsme již řekli výše, můžeme konstatovat, že doba „nezoraného úhoru“ je plná hladovějících a žíznících. Ona sama totiž hladovějící a žíznící vytváří a záměrně je v tomto stavu udržuje. Jejich žízeň však hasí prázdnou ideologii a jejich hladová ústa sytí bezvýhodnou propagandou sebe sama. Je to falešný pokrm. To, co nabízí jakékoliv autoritářské režimy, proti kterým se Zvěřina ve své práci bezpochyby vymezuje, je ohavná parodie na Kristovo tělo, přijímané christocentrickým společenstvím v aktu tajemství eucharistie.

¹⁸⁷ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 239.

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 239 – 240.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 240.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² Tamtéž, s. 241.

3. 7 Blahoslavení milosrdní, neboť oni dojdou milosrdenství

I zde Zvěřina staví na vzájemné komparaci Matoušova a Lukášova evangelia. Zdůrazňuje, jaký je význam milosrdenství pro naši dobu nezoraného úhoru.

Především tvrdí, že budoucí novo křesťanské společenství má dvojí úkol: hledat spravedlnost a být milosrdnými.¹⁹³ Náš svět musí být přetvořen, ale přetvořen na základě milosrdenství. Revoluční procesy tak, jak byly například popsány marxismem, stojí v naprostém protipólu agapálního pojetí přetvoření světa. Budoucí křesťanské společenství musí usilovat o spravedlivější svět, ale nemůže jej chtít dosáhnout bez milosrdenství. Tím by totiž sebe samo degradovalo na kolektiv, založený na prázdné ideologii, odsouzený k pozření sebe sama. Zvěřina si tuto hrozbu uvědomuje a jeho apel na založení křesťanského společenství na základě milosrdenství, je značný.

3. 8 Blahoslavení, kdo mají čisté srdce, neboť oni uzří Boha

Bádání o tématu čistého srdce Zvěřina zahajuje úvahou na téma čisté/nečisté ve starozákonním pojetí. Upozorňuje ovšem na proměněné chápání této problematiky z hlediska Nového zákona. Kristus kultickou problematiku rozdělování na čisté a nečisté relativizuje a klade důraz na vnitřní život člověka, na jeho projevy vůči ostatním, na čistotu srdce a duše.

Starozákonní chápání čistoty je upozadněno. Kristus nemá strach dotýkat se malomocných a léčit je.¹⁹⁴ A toto je agapé, což si Zvěřina velmi dobře uvědomuje.

Na otázku, co to je srdce, Zvěřina odpovídá, že místo setkání Boha a člověka a také střed člověka. A jako takové je nejohroženější z hlediska napadení.¹⁹⁵

Jedním z podmínek absolutní konverze je právě čisté lidské srdce. A zároveň s tímto, kdo se plně obrátí, stává se Kristem zcela prodechnutý a získává tak čisté srdce.

Apologii v této stati Zvěřina rozvíjí zvoláním: „...*jaké jiné lidstvo chceme postavit proti tmě?*“¹⁹⁶ Naše odpověď musí znít: lidstvo čistého srdce. Jedině absolutně obrácené křesťanstvo je schopno konkurovat tomu, jak člověk byl (a stále je i nyní) pojímán ve dvacátém století.

¹⁹³ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 241.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 242.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 243.

3. 9 Blahoslavení, kdo působí pokoj neboť oni budou nazváni Božími syny

Zde především Zvěřina říká, že v současnosti je naprostá absence míru ve světě. To, že se ne všude válčí, ještě nelze nazvat mírem. Československou socialistickou republiku za prostor míru Zvěřina rozhodně nepovažoval. Dobu nezoraného úhoru tak nazývá dalšími termíny, jako je např. „*koncentrák*“¹⁹⁷ či „*psychiatrická léčebna*“¹⁹⁸. Jeho pohnutky pro tato označení jsou laskavému čtenáři jistě jasné.

Zvěřina dále rozlišuje, jaký je obsah slova „mír“. Tvrdí, že mír by měl jít ruku v ruce s pokojem.¹⁹⁹ Jak ve Zvěřinově době, tak i dnes v naší současnosti můžeme o míru slyšet mnoho. Navzdory všem řečem a proklamacím ho však doposud nebylo dosaženo. Aby totiž bylo dosaženo míru, musí být dosaženo pokoje. A to je druhá část obsahu slova mír a Zvěřina si uvědomuje naprostou privaci pokoje jak v normalizovaném Československu, tak i na celém světě.

Pokoj má u Zvěřiny výsadní postavení. Tvrdí, že jeho pozice je (měla by být) mnohem silnější než samotná pozice míru. Mír je totiž na pokoji zcela závislý. Pokoj pak není apatii či letargií, uzavřenou sama do sebe, v nejlepším případě hledící si pouze sebe sama. Zvěřinova kritika v tomto momentě míří i do řad křesťanstva : „...*udělali z pokoje pokoj...*“²⁰⁰ V této na první pohled komické proklamací Zvěřina kritizuje postoje takových křesťanů, kteří odmítají využít „sílu a moc“ jakou jim pokoj nabízí. Žít v pokoji neznámá izolovat se ode všech skutečností (a hlavně těch, které my jsou velice nepřijemné) a dělat že neexistují. Nikoliv. Právě na takovéto skutečnosti by křesťané měli vztahovat právo pokoje. Měli by být ochotni šířit pokoj a tak zajistit sobě i světu mír. A tento úděl s sebou přináší nové křesťanství. To je Zvěřinova silná apologie, v tomto případě mířená i do „vlastních řad“.

3. 10 Blahoslavení ti, kdo jsou pronásledováni pro spravedlnost, neboť jejich je království nebeské

Pasáž, která z hlediska našeho zájmu přináší největší zklamání. Práce, kterou zde Zvěřina vykonal, je ryze dogmatického charakteru a nese se v duchu metodiky obsažené v OT, 16.

¹⁹⁷ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 243.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 244.

článku. Aktualizaci tohoto blahoslavenství pro naši dobu se Zvěřina, z nám neznámých důvodů nevěnuje.

4. 0 Kristovy činy

Tématu Kristových činů se Zvěřina věnuje na sedmi stranách své dogmatiky. Zcela jistě tyto pasáže spadají do christologického bádání. Otázkou však je, nakolik je zde přítomen moment apologetiky, který jsme více či méně vysledovali ve většině christologických statí Zvěřinovy dogmatiky. Pojdme se nyní tedy společně podívat, jak Zvěřina chápe problematiku Kristových činů.

Zvěřina především tvrdí, že agapé se projevuje nejen v Kristu, nýbrž i skrze Krista - a tímto jsou právě jeho skutky. Zvěřina dokonce Kristovy skutky rozděluje na „činy“ a „skutek“ vykoupení, tedy soteriologii.²⁰¹ Problematika soteriologie je podle Zvěřiny vrcholným Kristovým činem.

Zvěřina není charismatik, a proto se na začátku kapitoly o činech jasně vysloví proti chápání Kristových skutků coby činů pouťového kouzelníka. Zvěřina odmítá senzacechtivost, varietní lesk a fantastičnost, které by mohly obsah Kristových činů, i tyto činy samotné, zcela devaulovat.²⁰² Přesto si klade otázku, jak chápat především ty Kristovy činy, které bychom nazvali zázraky.

Zvěřina vysvětluje rovinu zázraku a pouští se do polemiky s přírodními vědami. Tvrdí, že chápání zázraku jako zvláštního jevu, vystoupivšího z koloběhu každodenní všednosti, tedy jakési výjimky přírodních zákonů, je nesmysl. Naše vědecké poznání přírody totiž doposud není na takové úrovni, abychom s jistotou dokázali říci, co zázrak je a co zázrak není. Jinými slovy, nejsme doposud schopni říci, kde příroda překonává své vlastní zákony a kde zasahuje Bůh. A přesně z těchto samých důvodů nemůžeme případnou existenci zázraku ani popřít ani potvrdit.²⁰³

Snahu o uchopení této problematiky Zvěřina spatřuje v několika hlediscích. Tato část se nese v duchu metodiky OT, 16. článku. Zvěřina diferencuje a kategorizuje jednotlivé Kristovy činy. Vytváří tak soubor kategorií, do nichž Kristovy činy zahrnuje:²⁰⁴

Mocné činy – za takovéto Zvěřina považuje činy, které jsou tvořeny skrze Krista Bohem. Skutky – jsou takové akty, které pouzakují na Kristovu spásitelskou povahu. Jsou to činy, jejichž povaha tedy ukazuje na Kristovu Božskou podstatu a jako takovou ji i zdůrazňují.

²⁰¹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 249.

²⁰² Tamtéž, s. 249.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ Tamtéž.

Znamení – podle Zvěřiny nejčastější jev, který má povahu jakéhosi „spouštěče“ víry. Znameními je Zvěřina nazval proto, protože mají poukázat na Boží existenci. Smyslem a obsahem těchto činů je tedy Bůh samotný a probuzená víra v něj.²⁰⁵

Podivuhodný jev – se podle Zvěřiny nejvíce blíží pojetí zázraku a jako takový je projevem „*podivuhodného působení Božího*.“²⁰⁶

Toto vše řečené nám ovšem neodpovídá na otázku, co to je zázrak ve své podstatě. Zvěřina se pokouší podat následující odpověď, která koresponduje s dosavadním poznáním o celém Zvěřinově přístupu.

Zázrak Zvěřina chápe především ve smyslu uzdravení²⁰⁷ a jako takové se jej snaží komparovat s podobnými zázraky, ovšem ze starozákonní doby. Nachází však zásadní rozdíl. Kristův zázrak uzdravení se liší od starozákonního pojetí uzdravení. Rozdíl je podle Zvěřiny v tom, že činí – li Kristus zázrak uzdravení, je to uzdravení absolutní. Radikální. A nyní jsme zpět na půdě christocentrické eklesiologie. V kontextu toho, co jsme doposud poznali, nyní můžeme říci, v jakém světle Josef Zvěřina vidí Kristovy činy.

Především je vidí jako následováníhodné. Probouzející víru. Uzdravující. A to vše v radikálním slova smyslu. Kristus zázračně uzdravuje nemocné lidstvo, ale jen za předpokladu, že jej necháme vstoupit do svých životů. Kristovým požadavkem totiž je absolutní konverze. Svými činy zjevenými v průběhu dějin spásy Kristus dokazuje, že je následováníhodný. Probouzí víru a nutí člověka k zamyšlení se nad sebou samým. Křesťan takto konfrontovaný s Kristovými činy se nutně musí stát novým křesťanem, absolutně obráceným a čelícím zlu.

Nyní si tedy můžeme odpovědět na otázku, zdali do látky o Kristových činech Zvěřina zakomponoval apologetiku vůči době nezoraného úhoru. Ano, zakomponoval. Protože tato látka o Kristových činech není ničím jiným, než svědectvím o následování Krista. Je to součást Zvěřinova imperativu po morálním obratu, po znovuoživení křesťanské víry. Čteme-li Zvěřinovy monografie, či jeho paměti a korespondenci, uvědomujeme si, že Zvěřina tímto imperativem žil. A tímto příkladem nám nedává najevo nic jiného, než to, že (naše) doba nezoraného úhoru rovněž potřebuje novou víru v nové zázraky. Mluvíme-li o nové víře, mluvíme o novém křesťanství, které tuto víru přináší. A mluvíme-li o zázracích,

²⁰⁵ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 253.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 250.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 252.

mluvíme především o zázraku lásky, který dnes tolik světu chybí. A není na světě následováníhodnějšího zázraku, než je tento.²⁰⁸

Věříme-li v Kristovy zázračné činy pouze pro jejich důkaz, je to víra lichá. Kristovy zázraky nás mají bytostně „ranit“ a probudit naši víru v Boha, který je, skrze Krista působí. A to je akt absolutní konverze. To, co je v tomto momentě nejdůležitější, je Boží autorita²⁰⁹, se kterou se setkáváme a kterou bezvýhrady přijímáme. Toto je podle Josefa Zvěřiny pravý smysl Kristových zázračných činů. A je-li Boží autority, není potřeba revolucí, vůdců, prezidentů a jiných institucí, které jsou jakožto lidské odsouzeny k postupnému upozadnění. V tomto momentě nám z textu znovu vystupuje Zvěřina apologetik, bránící křesťanské hodnoty před zlovůli režimů 20. století.

Na misky vah znovu klade christocentrické společenství založené na zázraku lásky, proti uměle vytvořenému a udržovanému kolektivu, s absencí sebemenšího Kristova činu.

4. 1 Zvěřinova soteriologie – krátký exkurs

Kristův čin vykoupení lidstva pro dogmatickou teologii znamenal (mimo jiné) založení celého nesmírně širokého a obsáhlého odvětví teologického myšlení. Podobně i Josef Zvěřina se ve svém dogmatickém díle těmito odvětvími zabýval. Ať bychom totiž chtěli, či nechtěli, soteriologii nelze tak docela „odpreparovat“ od christologie. Věnujme tedy Zvěřinovu soteriologickému výkladu následující řádky.

Do problematiky soteriologie Zvěřina čtenáře uvádí citátem Jana Pavla II.: „*Vykupitel člověka je středem vesmíru a dějin. K němu se obrací moje mysl a moje srdce v této jedinečné době, kterou církev a celá nynější lidská společnost prožívá.*“²¹⁰ Vzápětí na to, si Zvěřina klade otázku: lze vůbec vyjádřit zkušenost spásy z hlediska člověka? Z hlediska této práce otázku upravme a ptejme se následovně: má člověk žijící v bezvýchodnosti a pustinitě totalitního režimu a světa nezoraného úhoru vůbec nějakou zkušenost se spásou? Může tuto skutečnost mít a nebo jej, z čiré povahy doby toto téma naprosto mívá?

4. 1. 1 Pojetí Zvěřinovy soteriologie

Otázku, nakolik má běžný člověk žijící v době nezoraného úhoru možnost zakusit spásu, Zvěřina přímo nepoloží. Tato otázka však vyvstává z textu jako nutnost. Na základě

²⁰⁸ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 253 – 254.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž, s. 256.

analýzy dějin soteriologie (tedy to, co bychom podle OT 16 článku nazvali „auditus fidei) Zvěřina dochází ke kritice dosavadního křesťanského myšlení, které dopustilo odtržení od Boha, zboštění konzumu, vznik jednoduchých, laciných, snadných a svůdných cest, na jejichž konci je „zaručená“ spása. Zvěřina dokonce mluví o vzniku „nové gnóze“.²¹¹ Všechny tyto faktory pochopitelně vedou na scestí a zcela nás odvádějí od pravého významu Kristova vykupitelského činu. Z této pozice, do které se křesťanství dostalo, Zvěřina viní (mimo jiné) křesťanskou teologii, která celý tento myšlenkový corpus o soteriologii uváděla do pohybu a v pohybu jej udržovala, navzdory tomu, že tento stav byl charakterizován nesprávným uchopením soteriologie. Úhelný kámen špatného uchopení soteriologie Zvěřina spatřuje v nepochopení vztahu člověk – Bůh, Bůh – člověk.²¹² Tento problém je rovněž i konfesní povahy a zasazuje ránu světové ekuméně. Katolicismus v průběhu své existence vytvořil a podporoval obraz Boha, který je spravedlivý, leč krutý a jehož spása se koná, ale pouze na základě nutné spravedlnosti. Takového Boha – vykupitele, který nekoná na základě agapé, Zvěřina odmítá.

Východisko však nepřinesl ani protestantismus, který vytvořil pojem spásy na základě ospravedlnění z pouhé víry.²¹³ V tomto případě člověku stačí (ale přesnější je spíše „nezbývá než“) věřit a dílo spásy na něm bude dokonáno. Lidský spolupodíl na svém vlastním vykoupení je prchavý. Máme tedy na jedné straně Boha železné logiky, který koná dílo spásy, aniž by se zajímal o to nejpodstatnější, a Boha bezbřehého milosrdenství, který rozsévá svou spásu natolik hustě, že pod ní nelze spatřit ty, jimž je určena.

Na základě toho, co jsme již poznali z části Zvěřinovy dogmatiky, jsme schopni rekonstruovat Zvěřinovo stanovisko. Bohem, kterého Zvěřina hledá a o kterém přináší svědectví, není ani Bůh bezbřehého milosrdenství, ani Bůh železné spravedlnosti. Zvěřinovým Bohem je Bůh lásky, který byl schopen něčeho, co do dějin spásy vstoupilo pod pojmem „zástupná a smírná oběť Kristova“. To byla oběť lásky, oběť na základě agapé, která přináší vykoupení.²¹⁴ Kolem takto pochopeného Kristova činu máme možnost vybudovat nejen nově uchopenou soteriologii, nýbrž i vybudovat celé nové křesťanství. Je to situace, kdy se lidstvo znovusmíří s Bohem. A právě proto může vzniknout to, co nazýváme „novým křesťanstvím“.

²¹¹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 257.

²¹² Tamtéž.

²¹³ Tamtéž, s. 257.

²¹⁴ Tamtéž, s. 258.

Protože soteriologická zvěst je součástí Krista a tudíž, na základě doposud poznaného, ji musíme nutně umístit spolu s Kristem do středu nově obrozeného křesťanství. I v této části tak můžeme vysledovat určitý apologetický akcent, kterým nám zároveň ukazuje velice hodnotnou Zvěřinovu vlastnost – objektivitu. Zvěřina se nebojí kritiku cílit i do vlastních řad. (Tento fakt můžeme doložit i jedním z textů ve sborníku Zvěřinových myšlenek „*Vzdor ducha*.“ Konkrétně jde o dopis profesoru Herbertu Vorgrimmlerovi z university v Munsteru.²¹⁵) Nekritizuje soteriologii samotnou, kritizuje její špatné uchopení. Myšlení o soteriologii se totiž podílí (podílelo) na vzniku celé řady negativních jevů napříč historií lidstva. Dopustili-li jsme jako křesťané zjednodušené vnímání spásy, vyměnili-li jsme jej za snadnější, zdánlivě schůdnější cesty, dopustili jsme se zásadní chyby a de facto jsme se tak podíleli i na současném stavu našeho světa. Zvěřina tak poukazuje nejen na důsledky, nýbrž i (a to především) na příčiny, což z něj rozhodně činí osobu objektivní a důvěryhodnou, neboť směřovat kritiku k vlastnímu intelektuálnímu prameni je mnohem těžší, než prostě jen kritizovat důsledky, které vzešly ze „špatné půdy“. A to je právě situace Zvěřinova nezoraného úhoru, který nemůže přinášet nic než plevel. Zjednodušením spásy jsme Bohu určili jeho místo což ovšem mělo v důsledku daleko fatálnější dopad, a sice takový, že jsme Boha z našich životů naprosto vytěsnili. A tím jsme dali příčinu k tomu, aby se společenství mohlo stát kolektivem. Zvěřina před tímto varuje a obhajuje jediné možné východisko – akt vykoupení a spásy vnímat jako nejvyšší možnou událost lásky²¹⁶, živý vztah Boha a člověka. Aktualizace vztahu Boha a člověka. Proto požadavek nového křesťanství, proto požadavek absolutní konverze, proto kritika dosavadního chápání soteriologie, ale i kritika současného křesťanství.

Zvěřinova christologie zde prostupuje shora. Protože akt spásy je událostí navazující na vtělení Slova, je událostí vážící se ke vtělené agapé.

Kritiku, kterou na tomto místě Zvěřina křesťanství uštědřil, nezbývá nechápat jinak než pozitivně a jako Zvěřinovu další výzvu k christocentrickému obratu každého jednotlivého člověka.

²¹⁵ Profesorovi Herbertu Vorgrimmlerovi. ZVĚŘINA, Josef a Jolana POLÁKOVÁ. *Vzdor Ducha: Z dopisů a kratších zamyšlení*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 36 - 42.

²¹⁶ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 256.

4. 2 Redemptor hominis Jana Pavla II. - komparace se Zvěřinovou soteriologií

V této encyklice se Jan Pavel II. věnuje několika tématům zásadně ovlivňujícím Zvěřinovu dogmatickou práci.

Co je třeba znát o tomto textu? Především to, že je výsledkem konsenzu magisteria a plodem závěrů II. Vatikánského koncilu.²¹⁷ Logicky tedy zasahuje do výstavby Zvěřinovy dogmatické práce, která (nejen) metodicky ze závěrů II. Vatikánského koncilu vychází.

Ve své dogmatice Zvěřina dílo Jana Pavla II. komentuje a snaží se jej přiblížit svému posluchačstvu. Dílem papeže se tedy nezaobírá nijak detailně. Vystačí si se stručným shrnutím problematiky. My se nyní podívejme, co encyklika *Redemptor hominis* obsahuje, s ohledem na téma této práce a co mohlo být inspirací pro tvorbu Josefa Zvěřiny.

V čem byla papežova encyklika aktuální (a z čeho si můžeme vzít příklad dnes)? Naprosto otevřeně se obrací na člověka 20. století²¹⁸, a proto můžeme v tomto dokumentu sledovat několik paralel s Josefem Zvěřinou. Na paměti však musíme mít to pokorné hledisko, že inspirace vzešla právě od magisteria a od Jana Pavla II., směrem k Josefu Zvěřinovi. Ovšem nebýt Josefa Zvěřiny, byli bychom ochuzeni o jednu velice zajímavou interpretaci výsledků II. Vatikánského koncilu.

Ve své encyklice Jan Pavel II. popisuje neutěšený stav světa²¹⁹, tedy to, co Zvěřina ve své dogmatické práci nazve „nezoraným úhorem“. A stejně jako Jan Pavel II. poukazuje na zcela zřetelná nebezpečí, která světu hrozí. Nejde však při tom pouze o totalitní režimy, ale i o přetechizovanou společnost, v níž se stává technika oním „špatným pánem“ pro lidstvo. A stejně jako Jan Pavel II. Zvěřina hledá východisku v Kristu. Tímto východiskem je christocentrické společenství, znovu obrat, absolutní konverze.

Jan Pavel II. charakterizuje postavu Krista – vykupitele jako maják, ke kterému je třeba směřovat.²²⁰ Josef Zvěřina jej chápe obdobným způsobem. Jako těžiště a počátek nového společenství, nového počátku.

Jan Pavel II. tvrdí, že akt vykoupení je aktem znovuspojení lidského světa, padlého po hříchu, s Bohem.²²¹ Jak jsme se mohli dočíst výše, Josef Zvěřina tvrdí totéž. Kristův

²¹⁷ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 279.

²¹⁸ JAN PAVEL II. *Redemptor hominis: Vykupitel světa* [online]. Praha: Zvon, 1996 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/RedemptorHominiis.htm>

²¹⁹ JAN PAVEL II *Vykupitel světa: Vykoupení, obnovené stvoření* [online]. Praha: Zvon, 1996 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z : <http://www.kebrle.cz/katdocs/RedemptorHominiis.htm>

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ Tamtéž.

vykupitelský akt je znovuoobnovení vztahů padlého lidstva s Bohem. Tento fakt se Josef Zvěřina, inspirován Janem Pavlem II., pokouší aktualizovat do své doby, což je zároveň jeden z metodických pokynů dokumentu OT, 16 článku, o psaní dogmatických prací. Své aktualizaci dává Zvěřina podobu nám již známého „znovuobratu“ a vytvoření christocentrického společenství.

Protože celé nové křesťanství vyžaduje nasazení každého jednotlivce, hovoří Zvěřina o absolutní konverzi každého z nás. I zde si bere inspiraci z encykliky Jana Pavla II. Papež svou soteriologickou úvahu prohlubuje o téma lidské vyvolenosti Bohem.²²² K aktu Kristova vykoupení je zván každý člověk bez výhrady. V praxi to tedy znamená, že k „znovu navázání“ vztahu s Bohem je přizván úplně každý. V tom nadále funguje bezbřehá univerzalita křesťanství, v absolutní rovnosti mezi lidmi, ale i mezi lidmi před Bohem. A s touto myšlenkou pracuje i Josef Zvěřina. Čím jiným je totiž vznik nového, obrozeného křesťanského společenství, než pokusem navázat pošramocené vztahy lidstva s Bohem?

Nutnost pochopit soteriologickou problematiku Zvěřina zdůrazňuje vytvořením souhrného závěru na stranách 292 až 295.²²³ Zde shrnuje své celkové soteriologické úvahy a zde de facto končí i nejpodstatnější část této práce, jejíž snahou bylo přiblížit a pochopit christologické bádání Josefa Zvěřiny.

4. 3 Závěr Zvěřinovy soteriologie

Závěr k soteriologickým úvahám pro nás nebude ničím překvapivým, přesto si shrňme výsledky Zvěřinovy práce, čímž zároveň odpovíme na otázku, kterou jsme si položili na počátku kapitoly o soteriologii – jakým způsobem může člověk Zvěřinovy doby zakoušet akt vykoupení a spásy?

Musí si především uvědomit, že akt vykoupení a spásy je tu právě pro něj a jeho nositelem je Kristus. Člověk toto si uvědomující se dostává do procesu znovuoobnovení, neboť akt vykoupení není ničím jiným než znovu nastartování zpřetrhaných vztahů člověka s Bohem.²²⁴ V tomto je Zvěřina aktuální a v tomto je obdivuhodný. Nebojí se kritikou mířit do vlastních řad a přivádět své čtenáře k odpovědným rozhodnutím za sebe sama.

²²²JAN PAVEL II. *Vykupitel světa: Vykoupený člověk a jeho postavení v současném světě* [online]. Praha: Zvon, 1996 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/RedemptorHominis.htm>

²²³ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 292- 295.

²²⁴Tamtéž, s. 293.

Spása je stavem, kdy člověk přijal akt vykoupení a plně vstupuje do dialogu vztahu Bůh a člověk, člověk a Bůh.²²⁵ Nic z toho by však nebylo možné, kdyby se tyto situace neděly na poli lásky. Lépe řečeno, kdyby nestály na základech lásky. Nebylo-li by Boží lásky k člověku, nebylo by vykoupení, spásy, ani Krista, ani křesťanství. A proto Zvěřina může říct, že Kristus je vtělená agapé, na jejímž základě se odehrává celé drama vztahu člověka a Boha.

Podstatnou otázkou spásy, poté co pochopíme myšlenku vykoupení, je naše zúčastnění se. Zvěřina ve své práci nikde netvrdí, že něco musíme. Jeho volání po znovu obratu a tím vytvoření lepšího světa sice má formu určitého imperativu, leč k tomuto imperativu nenutí. Nutil-li by, porušil by tím celou agapální strukturu své práce, potažmo celého svého života. Bez lidského spolupodílu však znovu obrat nemá valného úspěchu.²²⁶ Protože ve finále to je člověk, který musí pochopit a přijmout principy novokřesťanského společenství. Bez jeho účasti zcela ztrácí smysl to, k čemu jsme došli až sem, a sice spása. Pochopením spásy završujeme svůj vztah s Bohem skrze Krista. Vstupujeme do plného dialogu Bůh – člověk, člověk Bůh.

Tento fakt má univerzální povahu, je určen všem, bez výjimky.²²⁷ Celá Zvěřinova reflexe soteriologického tématu je tedy zároveň vrcholem jeho christologického bádání. Jeho christologické bádání pak můžeme označit jako bádání o vztahu člověka a Boha skrzevá Krista. Aktualizace, kterou tímto Zvěřina přináší, je vytvoření nám již dobře známého novokřesťanského společenství. Jen takové společenství, nikoliv kolektiv, je hodno vstoupit do pravého dialogu s Bohem. Jen takové společenství pochopilo princip vykoupení a princip spásy. Jen takové společenství má v moci změnit povahu celého našeho světa.

4. 4 Zvěřinova metodologická reflexe christologie

V těchto odstavcích, které tvoří závěr prvního svazku Zvěřinovy dogmatiky, Zvěřina reflektuje christologickou situaci a přináší nástin toho, jak by si tato teologická disciplína mohla (měla) vést do budoucna.²²⁸

Christologie jako teologická disciplína má především hledat cesty poznání Krista a přivádět k Němu člověka. Zvěřina stanovuje výčet, čeho by měla „moderní“ christologie

²²⁵ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 293.

²²⁶ Tamtéž, s. 294.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž, s. 381.

dosahovat. Srovnáme-li jej s nám již dobře známou metodikou *Optatam Totius*, 16. článek, zjistíme, že i v stanovení funkcí christologie, se jí Zvěřina velmi intenzivně řídil. Především má za úkol – ukazovat na již známé cesty a nalézat cesty nové (což je metoda *auditus fidei* jdoucí ruku v ruce s metodou *intellectus fidei*). Druhým úkolem je aktualizace křesťanské zvěsti a Kristova vystoupení – i tento prvek je obsažen v OT 16. článku. Jako poslední úkol Zvěřina stanovuje přivést člověka zpět k úctě k Bohu. Tento poslední článek silně navazuje na Zvěřinovo chápání světa, který je zmaten bezbřehou pluralitou, „*novou gnózi*“.²²⁹

²²⁹ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 381.

5.0 Paralely s vybranými teology XX. století.

V závěrečné části úvah o soteriologii Zvěřina jmenuje několik autorů, kteří jej nějakým způsobem ovlivnili. Přímo jmenuje Karla Rahnera a Pierra Teilharda de Chardina.²³⁰ Zásadní vliv na práci Josefa Zvěřiny měl ale rovněž papež Jan Pavel II, jehož ovlivnění na poli soteriologie jsme se věnovali v této kapitole. Přistupme nyní ke komparativní části a porovnejme jednotlivé autory.

Priznejme si na rovninu, v zahraničí o Josefu Zvěřinovi pravděpodobně slyšel málokdo. Výjimku snad tvoří pouze polští autoři a teologové, kteří se se Zvěřinovým dílem v plné míře mohli setkat až po Sametové revoluci.²³¹ Přestože je Zvěřina svou působností teologem regionálním (dopad jeho práce má však mnohem větší přesah), je třeba jej vnímat v kontextu světové teologické scény. Zvěřina ve své dogmatice sám uvádí několik autorů, kteří jej ovlivnili a jejichž dílo se nyní ve vsí stručnosti pokusíme s prací Josefa Zvěřiny komparovat.

5.1 Jan Pavel II - „teologie nezoraného úhoru“

Jak bylo vidno, Jan Pavel II. Josefa Zvěřinu ovlivnil v mnohem širší míře, než jen na poli soteriologie. Papežova encyklika *Redemptor hominis* byla zbraní do rukou teologů burcujících proti neutěšenému stavu světa. Ve světle tohoto faktu pak analýza a interpretace Zvěřinovy christologie nabývá úplně nového významu – nesetkáváme se s teologem, který se vyjadřuje k otázkám lokální povahy, nýbrž s teologem pevně zakotveným v círvi, který jde, tak říkajíc s dobou a využívá všechny dostupné moderní postupy, byť může některé prvky (bádání po historickém Ježíši) považovat za zbytečné. Zde je ovšem třeba říci, že Zvěřina nebyl biblista a primárně se nezajímal o výzkum a pokrok na poli biblistiky jako takové. Jeho práci je nutno chápat v kontextu doby, která vyžadovala nasazení zcela jiné než čistě vědecké. Zvěřina je moralista poukazující na tragické zpřetrhání vztahů Boha a člověka ve 20. století. Odpusťme mu tedy jeho případné nedokonalosti na poli vědy.

Faktem ovšem zůstává, že Jan Pavel II. se svou encyklikou „*Redemptor hominis*“ Zvěřinu ovlivnil a to nejen na poli soteriologie, ale i v rámci celkového uchopení problematiky doby. Jan Pavel II. předestřel téma, které Zvěřina vzal za své. S trochou nadsázky bychom

²³⁰ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 283 – 284.

²³¹ BRODNIEWICZ, Joanna. „...ale největší je láska“ (1 Kor 13, 13). Polské ohlasy na teologii Josefa Zvěřiny. *Teologické texty*. 2013, 2013(2). Dostupné z : <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2013-2/ale-nejvetsi-je-laska-1Kor-13-13-Polske-ohlasy-na-teologii-Josefa-Zveriny.html>

tuto disciplínu mohli nazvat „teologií doby nezoraného úhoru“. Toto sousloví se na stránkách této práce objevovalo často a čtenáři by se mohlo zdát, že je jím záměrně zahlcován, případně že je jeho pozornost odváděna jinam. Pravda je však taková, že doba nezoraného úhoru se ukázala jako jedním z ústředních témat této práce a tento fakt není možné oddělit od zbytku námi probírané látky.

Jakým způsobem tedy Jan Pavel II. Josefa Zvěřinu ovlivil v rámci problematiky této práce? Zásadní vliv lze spatřit v již zmiňované encyklice „Redemptor hominis“, v níž Jan Pavel II. (mimo jiné) predestinuje, jak si na tom současný svět stojí.²³²

Téma stavu světa silně ovlivnilo Zvěřinovu tvorbu a dá se říci, že je jedním z východisek jeho christologie. Potřeboval by snad zdravý svět nové společnosti, o sebe a svůj domov pečující?

5. 2 Karl Rahner

Je případem autora, kterého Zvěřina sám jmenoval jako jednoho z velice vlivných autorů své doby.²³³

5. 2. 1 Christologie „zdola“

Na začátku analýzy Zvěřinovy christologie jsme nastínili jedno z hledisek Zvěřinova přístupu – termín „zdola“, který označuje orientaci christologie na Kristovo vystoupení a oslovení lidu.²³⁴ Toto východisko bychom také mohli nazvat jako určitou interakci Krista s lidem. V něm došlo v dějinách spásy k určitému zlomu. Zabýváme-li se však dějinami teologie XX. století, zjišťujeme, že o podobném přístupu se zmiňuje i Karl Rahner, kterého Josef Zvěřina ve své dogmatice zmiňuje jako jednoho z nejvýznamnějších teologických myslitelů své doby. Svůj život dovršil Karl Rahner v roce 1984. Zvěřinův dogmatický korpus vznikl v období normalizace v Československu. Máme tedy oprávnění se domnívat, že to byl právě Karl Rahner, který v určitých bodech Josefa Zvěřinu inspiroval (nikoliv naopak).

Ve své dogmatice „Základy křesťanské víry“ Rahner rovněž hovoří o „christologii zdola“. Nacházíme-li paralely s Josefem Zvěřinou, nacházíme je v nutnosti obnovení vztahu

²³² JAN PAVEL II. *Vykupitel světa: Vykoupení, obnovené stvoření* [online]. Praha: Zvon, 1996 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/RedemptorHomini.htm>

²³³ ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 283.

²³⁴ Tamtéž, s. 211.

člověka s Bohem. Karl Rahner přináší myšlenku „transcendentální christologie“²³⁵ - to jest teologie, která reflektuje „vlomění“ aktu spásy a spasitelského tajemství Krista do toku dějin spásy vůbec.²³⁶ Tento fakt stanovuje roli člověka jako reflektujícího tuto skutečnost. Josef Zvěřina tento fakt zohledňuje jak ve své christologii, tak i v soteriologii.

5. 2 Existenciální christologie

Karl Rahner ve své dogmatice christologické myšlení prohlubuje tématem „existenciální christologie“.²³⁷ Paralelu s prací Josefa Zvěřiny můžeme nalézt i zde. Existenciální christologií Karl Rahner nemyslí nic jiného než pevné semknutí člověka s Bohem. Pochopení této situace nám umožňuje právě přístup „zdola“ - Kristova událost – a tímto míníme Jeho vystoupení, ale i Jeho akt spásy, se vlomila do lidských životů. Akt spásy a vykoupení je voláním po znovuoobnověném vztahu člověka s Bohem. Znovusepjetí s Bohem. A zde přichází ke slovu Josef Zvěřina, který de facto reinterpretuje myšlenku Karla Rahnera pro svou dobu. (Což je také jeden z doporučených metodických prvků obsažených v OT 16. článku – relekce.) Zvěřinův apel po vytvoření christocentrického společenství je nám známý stejně tak i tomuto předcházející „znovuobrat“ ke křesťanství. Lépe řečeno, k novému křesťanství. Chápeme-li Rahnerovo christologické uvažování, musíme uznat, že celé Zvěřinovo paradigma počínající spásou a vykoupením, absolutní konverzí a vytvoření christocentrického společenství konče, je aktualizací Rahnerovy christologie pro Zvěřinovu konkrétní dobu. V tomto světle se nám tedy Josef Zvěřina nutně musí jevit jako teolog lokální, ale s obrovským morálním potenciálem, který se nebál se inspirovat a tuto inspiraci rozvíjet a aktualizovat pro konkrétní situaci své doby.

Rahner tvrdí, že cesta vybudování vztahu člověka s Bohem je je těžká až strastiplná.²³⁸ Je to ovšem cesta tvoření autentického křesťanského člověka. Rahner dokonce tvrdí, že někomu se může zdát pokus o vybudování si vztahu s Bohem jako „*příliš náročný požadavek*“.²³⁹ Paralela, kterou můžeme spatřovat s Josefem Zvěřinou, je náročnost „zvěřinovského“ imperativu k absolutnímu obrácení. Rahner totiž tvrdí, že cesta ke Kristu vede skrze bolest.²⁴⁰ Proto se tato cesta někomu může zdát jako přespříliš náročný

²³⁵ RAHNER, Karl. *Základy křesťanské víry*. Svitavy: Trinitas, 2004, s. 406.

²³⁶ Tamtéž, s. 640.

²³⁷ Tamtéž, s. 416.

²³⁸ Tamtéž, s. 417.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Tamtéž.

požadavek. A stejně tak Zvěřina tvrdí, že je potřeba se Kristu odevzdat cele, nikoliv jen jaksi polovičatě. Proto operuje pojmem absolutní konverze. Zde tedy rovněž můžeme vysledovat styčný bod s Rahnerovou teologií. Myšlenka vztahu člověka s Bohem je v Rahnerově dogmatice rozvedena v pasážích o „*Konkrétním vztahu k Ježíši Kristu*“²⁴¹ V těchto pasážích Rahner vyjadřuje nutnost opravdovosti vztahu k Bohu, opravdovosti založené na bezpodmínečné lásce. Opět nejde o nic jiného než o Zvěřinovu absolutní konverzi, založenou na lásce. Protože vztah ne jen člověka k člověku, nýbrž i člověka k Bohu musí být nutně založen na lásce. A to je teologie agapé Josefa Zvěřiny.

5. 3 Pierre Teilhard de Chardin

De Chardina Zvěřina zmiňuje jako dalšího z teologických velikánů své doby. Poukazuje především na to, že De Chardinova práce měla odlišný charakter. De Chardin totiž události Kristova života zasazoval do kontextu celého vesmíru.²⁴²

5. 3. 1 „Láska jako energie“

De Chardinova kniha „Vesmír a lidstvo“ by mohla být na první pohled našemu tématu vzdálená. Pročítáme-li však De Chardinovu práci, na popud Josefa Zvěřiny, který se o tomto franouzském teologovi zmiňuje, nacházíme řadu zajímavých paralel, jejichž styčným bodem je láska.

De Chardin je kritikem toho, co do našeho povědomí vstoupilo pod pojmem „nezoraný úhor“. Jeden ze zásadních problémů De Chardin spatřuje v „organizaci“ lidstva. Veškeré pokusy sjednotit lidstvo totiž doposud vyšly vniveč, vyjma pole pokroku a vědeckých úspěchů, kterým se s větší či menší intenzitou a s kratším či delším časovým obdobím daří lidstvo jakž takž sjednocovat. V dlouhodobém horizontu však výsledkem není nic jiného, než fakt, že se naše Země (a my s ní) podobáme nezoranému úhoru. De Charden to formuluje jako „*pokusy o kolektivizaci lidstva*“.²⁴³ S pojmem „kolektiv“ jsme se již setkali. Zvěřina jím označuje skupinu lidí, která není spojena na základě lásky. Naopak skupina, která na základě lásky spojena je, nazývá společenství. A právě v De Chardinově práci můžeme nalézt tento moment – lékem na neutěšený stav lidstva je podle De Chardina láska – všímá si drobných projevů lásky mezi jednotlivými lidmi a na nich ukazuje příklad

²⁴¹ RAHNER, Karl. *Základy křesťanské víry*. Svitavy: Trinitas, 2004, s. 415.

²⁴² ZVĚŘINA, Josef. *Teologie Agapé*. Praha: Vyšehrad, s. 284.

²⁴³ DE CHARDIN, Pierre Teilhard. *Vesmír a lidstvo*. 1. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 220.

mystéria lásky – které označuje za „*ztracení se v druhém*“²⁴⁴, které je největší plností lásky. De Chardin jde ovšem ve svých úvahách hlouběji a lásku chápe jako možný světový étos, na jehož základě by se lidstvo sjednotilo.

Zvěřina uvažuje obdobně. Nosnějším momentem je však u něj stav, kdy se na základě lásky vytvoří společenství. Jak již víme, láska, okolo které se toto společenství vytvoří, je agapé. Touto láskou je Kristus uprostřed lidí.

Myšlenku sjednocení lidstva pod jednotným étosem (jako u De Chardina) Zvěřina přímo nevysloví, leč v částech, kde hovoří o stavu lidstva je tato myšlenka implikovaná. Čím jiným je nové křesťanství, nové společenství, než výzvou pro změnu uspořádání lidstva? Absolutní konverze u každého jednoho z nás je tak krokem k stavu, kdy k absolutní konverzi přikročí celé lidstvo.

²⁴⁴ DE CHARDIN, Pierre Teilhard. *Vesmír a lidstvo*. 1. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 220.

6. Závěr

Tato práce si kladla za cíl seznámit čtenáře s christologií Josefa Zvěřiny. Původní předporozumění, se kterým autor k této práci přistupoval, bylo rozpačité a provázela jej řada pochybností. Je vůbec toto téma ještě aktuální? Lze se věnovat lokálnímu českému teologovi ve světovém kontextu? Řada otázek, které stály na počátku vzniku této práce, však byly v průběhu psaní zodpovězeny.

Josef Zvěřina sice byl lokálním teologem, ale právě proto měl určitý nadhled. Josef Zvěřina si svou pozici ve světě rozhodně uvědomoval a hledat u něj aspirace na akademické či jiné pozice, by bylo liché. Byl teologem činu. Doba, do které se narodil a v níž prožil drtivou většinu svého života, mu dala neobyčejné možnosti, jak se svým darem naložit. Čteme-li jeho dílo, je třeba přistoupit na kontextulní pohled. Doba totiž hraje v díle Josefa Zvěřiny zásadní roli. My jsme se věnovali především christologické otázce. Můžeme se tedy ptát: co dělá pojem doby, tedy temporální zasazení určitého výseku lidských dějin, v práci o christologickém bádání? Odpověď je následující: Zvěřinova christologie je výpovědí o době, ve které žil, a tyto dva pojmy jsou tak velice úzce spojeny. Jaký je tedy klíčový pojem Zvěřinovy christologie? Pro tuto otázku máme odpověď, která nese název určitého konstruktů, kterým se Josef Zvěřina inspiroval u Jana Pavla II. Klíčovým prvkem a tedy i horizontem, ve kterém se Zvěřinova christologie pohybuje je doba nezoraného úhoru. Teologií nezoraného úhoru tedy myslíme takovou teologii, která odpovídá na konkrétní otázky v konkrétní neutěšené situaci světa. Josef Zvěřina v takové situaci byl a svou teologii nezoraného úhoru se snažil realizovat. Nápomocny mu k tomu byly nejen myšlenky Jana Pavla II.

Mluvili-li jsme na začátku o tom, že Josef Zvěřina je lokálním teologem, musíme nyní na závěr tuto proklamaci upravit. Josef Zvěřina je lokálním teologem inspirovaný řadou zahraničních osobností světového věhlasu, který ovšem překračuje hranice toho, co můžeme nazývat „lokálním.“ Už jenom jeho konfesní příslušnost mu dávala možnost vyjadřovat se k otázkám (nejen) celého katolického světa. To ovšem není všechno. Tento katolický duchovní a velký intelektuál svůj kritický potenciál směřoval nejen k zemi, ve které se narodil a prožil svůj život a s jejímž společenským stavem byl krajně znepokojen, ale i k celému světu, s jehož stavem byl spokojen neméně. Svou kritikou do řad křesťanství svůj postoj utvrzuje a dokazuje nám, že jej myslí zcela vážně. Je doba nezoraného úhoru! hlásá Josef Zvěřina a celému křesťanstvu (a nejen jemu) je určen jeho morální apel. V

centru teologie nezoraného úhoru se tak rodí střed christologického bádání – Kristovo vystoupení.

Metodologicky se Zvěřina částečně inspihuje Karlem Rahnerem, obsahově mu však dáva svůj specifický ráz. Křesťanstvo se musí obrodit. Nezoraný úhor se musí stát zemí, která ponese plody. Kristovo vystoupení Zvěřina interpretuje jako možnost, „jak začít znovu.“ Doba, ve které Josef Zvěřina prožil většinu života ukázala, že je obsahově vyprázdněná. Toto vakuum s absencí morálky a jakéhokoliv spirituálního rozměru si Josef Zvěřina uvědomuje a přináší pro svou dobu aktualizovanou Kristovu zvěst. Německý fenomenolog Martin Heidegger v jiném kontextu řekl : „...*nur ein Gott kann uns retten.*“ Tato proklamace ovšem přesně vystihuje Zvěřinův apel. To, co ztroskotaný svět může a musí zachránit, je znovunalezení Boha lidstvem. Hledá-li, naléza lidstvo tohoto Boha ve vtělené agapé, v lásce, která se lidstvu dala.

Přesah této zvěsti je exkluzivní v tom, že nám nenabízí pouze náboženské paradigma, ale že je srozumitelná pro všechny bez rozdílu. To, co přinejmenším přináší, je totiž obyčejná lidská slušnost, láska k pravdě a znovu nalezení etických a morálních principů, které společnost ve Zvěřinově době ztratila. Apel, který tak s sebou Zvěřinova christologie nese, překračuje hranice normalizovaného Československa, ač byla, pravděpodobně primárně určena zejména pro posluchačstvo uvnitř těchto hranic. Otázky, na které však odpovídá, jsou mnohem mohutnějšího rázu a mnohem širšího záběru.

Zvěřinova interpretace Kristova vystoupení ale nežadá nic menšího než celého člověka. Zvěřina ví, že Kristus ve své zvěsti trval na odevzdání se svých následovníků do náruče Boží. A jediným lékem na nemocný svět je znovu obnovení těchto zpřetrhaných pout. Znovuodevzdání se, které jsme si v této práci pojmenovali jako absolutní konverze, či znovuobrat. Přimknutí se k novému křesťanství, které je nové ve své aktualizované zvěsti a které řeší aktuální otázky tohoto světa.

Zvěřina není z těch, kteří by se spokojili s deklamací, že „všechny vaše problémy vyřeší Bůh, který vás miluje.“ Nikoliv. Tuto parodii na křesťanství Zvěřina odmítá, podobně jako odmítá jakékoliv jeho náhražky. Je nekompromisní a přináší to, co přinesl Kristus před dvěma tisíci lety, jen aktualizované pro dnešek. A tím je odkaz Zvěřiny výjimečný a na svou dobu neuvěřitelně progresivní, odmítající se spokojit s rigidní strnulostí.

To, po čem Zvěřina volá a k čemu zve každého jednotlivého člověka, je obrácení se ke Kristu a jeho následování. Tato výzva je určena všem bez výjimky, protože pramení z

agapé – lásky, která je určena celému stvoření. Ale tuto situaci nelze chápat jako instantní lék, který člověk pozře a jeho situace se tak rázem změní, ba i on se rázem celý změní bez toho, aby se o cokoli pokoušel a čímkoliv přispěl. Byla by chyba takto smýšlet. Zde tkví princip absolutní konverze. Je to konverze bezvýhradná, definitivní a Zvěřina ji konstruuje na základě Písma. Podobně jako Kristus vybízí první apoštoly, aby zanechali rybářského náčiní a následovali jej, Zvěřina tuto zvěst aktualizuje a vybízí každého z nás, abychom zase znovu následovali Krista, vtělenou agapé.

Výše jsme si již vysvětlili rozdíl mezi společenstvím a kolektivem. Výzvou k absolutní konverzi Zvěřina de facto vybízí k vytvoření zcela nového étosu, který má potenciál mít světový rozsah. Je to sice étos založený na náboženském paradigmatu, ale morální principy, které přináší, by měly být vlastní každému člověku. Touto apologií, kterou Zvěřina vede proti bezduchému kolektivu, náš autor překračuje hranice své determinace. Už není „pouhým“ lokálním teologem, duchovním, farářem, členem disentu. Dostává se do povědomí světového kontextu své doby a to tím, že proti ní teologicky vystupuje.

Zvěřinova christologie se tak stává odpovědí na otázku, kterou klade doba: „*Co pro mě znamená člověk?*“ „Nic.“ Pro tuto dobu člověk neznámá nic. Na to Zvěřina kontruje: „*Pro tuto dobu znamená člověk všechno!*“ Zvěřinova odpověď je apologetické povahy, je jasná, přímá a odpovídá tak zaníceně, jak doba žádá - člověk má šanci tuto nemocnou dobu vyléčit, protože skrze Krista obnovuje svůj zprerhaný vztah s Bohem, čímž se člověk zase o kousek přibližuje nedostižnému mystériu Ráje. A v tom spočívá největší přínost christologie Josefa Zvěřiny. Paradigma, které přináší, nastoluje novou morálku. Křesťanství dostává aktualizovaný, nový obsah a člověk je připraven k nahlédnutí Neuchopitelného.

Zvěřinova christologie je jedním velkým dramatem o záchraně člověka, jeho vztahu s Bohem a jeho místa ve světě.

7. 0 Příloha

Práce „Christologie v díle Josef Zvěřiny“ nebyla primárně zaměřena na Zvěřinovu biografii. Pro představu o životě našeho autora však přidejme jeho stručný životopis. Pramennou literaturou pro Zvěřinovu biografii je kniha (nejen) rozhovorů s Marií Rút Křížkovou „Žít jako znamení.“

7. 1 Stručný životopis Josefa Zvěřiny s ohledem na zásadní momenty jeho života

Josef Zvěřina se narodil 3. května 1913 ve Střítěži, a jak rád zdůrazňuje, po otci byl Moravánem, na což byl velice hrdý. Zvěřinova rodina se však záhy přestěhovala do Vídně, kde jeho otec pracoval jako strojní zámečník a kde mladý Josef Zvěřina navštěvoval mateřskou školu. Po válce se rodina vrátila na jižní Moravu.²⁴⁵

Zvěřina uvádí, že jedním z momentů, který jej ovlivnil na celý život, je vztah jeho rodičů, který podle něj nebyl úplně idální. Zvěřinovi rodiče si nerozuměli a Zvěřina sám podotýká, že tento fakt v něm zakotvil touhu promlouvat k lidem a podílet se na jejich vzájemném sebepochopení.²⁴⁶

Ke vstupu na střední školu byl Zvěřina doporučen místním farářem. Jeho cesta měla původně vést na německé gymnázium do Mikulova, kam osem Zvěřina nenastoupil a čehož do určité míry litoval, neboť dokonalé zvládnutí němčiny považoval za vynikající vlastnost. Místo toho však složil zkoušku na gymnázium ve Znojmě. Vyvstal ovšem problém s ubytováním. Zvěřinovým se nepodařilo ve Znojmě sehnat synovi byt, a proto i z tohoto gymnázia muselo sejít. Nakonec Josef Zvěřina zakotvil v Praze, kam se během jeho studia přestěhovala z Moravy i jeho rodina.²⁴⁷

Povolání ke kněžství začal Josef Zvěřina pociťovat v tercii gymnázia. Definitivní rozhodnutí pak padlo v sextě. Nástup do pražského semináře po maturitě byl neradostný. Zvěřina toužil stát se knězem, leč „*život v sutaně*“²⁴⁸ se mu nezamlouval. Život v semináři ve své knize „*Žít jako znamení*“ označuje jako zkosnatělý a coby „*mor ducha i těla*.“²⁴⁹ Neradostnou situaci vyřešila nabídka studia v Římě, kterou Zvěřina sice zdráhavě přijal.

²⁴⁵ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KRÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*. Praha: Zvon, 1995, s. 15.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 18.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 22.

²⁴⁹ Tamtéž.

Ač byla v Nepomuceu přísná kázeň, studia na Lateránské univerzitě označuje Zvěřina jako nejvíce víru formující událost jeho života.²⁵⁰

Svá studia na Lateránské univerzitě Josef Zvěřina zakončil vysvěcením na kněze a zkouškou z licenciátů. Při návratu do Československa Zvěřinu provázely obavy.²⁵¹ Evropou obcházelo strašidlo další války. Doba nezoraného úhoru dorazila.

Po návratu do Československa Zvěřina získává své první místo – v tehdejších Falknově, nyní Sokolově. Zvěřina se snažil vyklíčovat ve složité společensko–politické situaci. V městě existovala česká menšina a německá většina. Zvěřina se snažil zaujmout smířlivý postoj a chovat se ke všem stejnou měrou.²⁵²

Situace těsně před obsazením Sudet říšskou armádou byla pro Zvěřinu velice dramatická. Byl přítomen řadě střetů mezi Československými ozbrojenými složkami a henleinovskými bojůvkami.²⁵³

Po falknovské etapě se Zvěřina ocitá v Pyšelicích v Posázaví. Rok a půl se Josef Zvěřina věnoval pastoraci v této středočeské obci. Na dobu, která trvala tak krátce, Zvěřina vzpomíná velice rád. Po Pyšelicích následovala krátká etapa v Plzni a vzápětí přechod do kostela sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze, kde se stal duchovním správcem.²⁵⁴

Roku 1942 stanul Zvěřina na prahu koncentračního tábora. Jak ale tvrdí, na koncentrák ještě nebyl dostatečně „zralý.“²⁵⁵ Byla mu tedy alespoň nařízena internace v Zásmukách na Černokostelecku, kam bylo převáženo nepohodlně smýšlející duchovenstvo. Smutné bylo, že do internace se dostal na základě udání převora maltézského řádu, Franze Bobeho.

Po propuštění následovala kraťoučká etapa v Břežanech, kam bylo z Prahy přemístěno centrum pro vzdělávání duchovních, a ihned poté opět cesta ke sv. Mikuláši na Malou Stranu.²⁵⁶

Po válce se začal duchovní život v Československu opět rozvíjet. Spolu s Anastázem Opaskem Josef Zvěřina na Malé Straně zakládá tzv. „Katolický klub“, ve kterém se scházela řada intelektuálů. Podle zakladatele se této skupině přezdívalo „Zvěřinec.“ Drtivá většina všech členů byla později zavřena, včetně Josefa Zvěřiny.²⁵⁷

²⁵⁰ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*. Praha: Zvon, 1995, s. 24.

²⁵¹ Tamtéž, s. 25.

²⁵² Tamtéž, s. 26.

²⁵³ Tamtéž, s. 27 – 29.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 30.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 31.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 32.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 36.

V letech 1946 až 1947 Zvěřina pobývá ve Francii, kde se věnuje studiu umění i cestování. Návrat do Československa provází zjištění, že náboženskému i společenskému životu se daří. Po roce 1948 ovšem Zvěřina začíná pociťovat rostoucí persekuci.²⁵⁸

5. září 1950 Josef Zvěřina nastupuje do tzv. PTP praporu. Jeho prapor byl postupně nasazen v Plzni a Libavě. Po dvouletém nasazení v této službě byl Zvěřina 24. září 1952 zatčen a převezen do ruzyňské věznice. Odtud byl popotahován do soudního procesu v Brně i do vazby v Bartolomějské ulici v Praze.²⁵⁹

Po řadě dalších výsledků a „návštěv“ různých vazebních zařízení se Zvěřina dostává do pracovního tábora u Karlových Varů, kam byla k zpracování svážená ruda vytěžená na Jáchymovsku.²⁶⁰

Vazbu v pracovním táboře Zvěřina končí v roce 1956 přesunem do Leopoldova. Zde byl na cele nejprve s „běžnými“ vězni, později vzniklo i několik cel vyložené kněžských. Zejména v těchto prostorách se odehrával duchovní život tábora a na zde konané tajné mše Zvěřina rád vzpomíná – půlnoční mši sloužil Zvěřina vleže, na svých prsou.²⁶¹

Po leopoldovské epizodě následoval přesun do Kartouz, kde Zvěřinu zastihly zvěsti o připravovaném II. Vatikánském koncilu.²⁶²

Roku 1965 byl Josef Zvěřina po 13 letech věznění propuštěn na podmínku. Jeho první kroky z dlouholeté vazby následovaly k rodičům do Prahy. Zaměstnání, kterými Zvěřina po propuštění z vězení prošel, byl několik. Pracoval jako topič, vedoucí skladu s klopovými odznáčky, účetní v advokátní kanceláři, skladník ve skladu uměleckých řemesel, pracovník Národního muzea v oddělení pro styk s cizinci, pracovník v Ústavu pro teorii a dějiny umění a pracovník v depozitu Národní galerie. Z posledního zmíněného zaměstnání Zvěřina odešel roku 1968.²⁶³

Během Pražského jara Zvěřina vychází z podzemní kultury a začíná se angažovat v „občanském“ životě. Své působení uplatňuje, mimo jiné, coby redaktor náboženského časopisu „Via.“²⁶⁴

²⁵⁸ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KRÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*. Praha: Zvon, 1995, s. 42.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 52 – 56.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 62.

²⁶¹ Tamtéž, s. 70.

²⁶² Tamtéž, s. 72.

²⁶³ Tamtéž, s. 91.

²⁶⁴ Tamtéž.

Do akademického života se Zvěřina vrací v roce 1969. Na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích přednáší pastorální teologii a církevní právo. S nástupem normalizace však musel fakultu v roce 1970 opustit.²⁶⁵

Velice zajímavé je Zvěřinovo fárářské působení v Praskolesích na Berounsku. Zde se Zvěřina snažil především o pastorační mládež. Jako farář si zde získal velkou oblibu. Roku 1974 mu však byl doporučen odchod na penzi. Zároveň s tímto mu byl odebrán státní souhlas k vykonávání duchovenské služby. Snad i kvůli dopisu o náboženské svobodě, který Zvěřina poslal Gustávu Husákovi a na který mu prezident ČSSR neodpověděl.²⁶⁶

Od roku 1975 se Zvěřina věnuje práci pro podzemní církve, pastorační a vzdělávání laiků. V této době začíná pracovat na konceptu teologie agapé, který se de facto stal jeho životním dílem. Aktivně se účastní činností československého disentu. Jako jeden z prvních podepisuje „Chartu 77.“ Po Sametové revoluci se Zvěřina vrací na půdu teologické fakulty, stává se jejím čestným děkanem.²⁶⁷

18. srpna 1990 během návštěvy Itálie Josef Zvěřina umírá.²⁶⁸

²⁶⁵ ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení*. Praha: Zvon, 1995, s. 93.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 111.

²⁶⁷ Tamtéž, s. 151.

²⁶⁸ Tamtéž.

Seznam použité literatury

Prameny:

ZVĚŘINA, Josef. *Teologie agapé*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 8070214325.

ZVĚŘINA, Josef, POLÁKOVÁ, Jolana (ed.). *Vzdor ducha: Z dopisů a kratších zamyšlení*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 8070215240.

ZVĚŘINA, Josef a Marie Rút KŘÍŽKOVÁ. *Žít jako znamení: Rozhovory s Josefem Zvěřinou*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 8071131474.

Sekundární literatura:

DE CHARDIN, Pierre Teilhard. *Vesmír a lidstvo*. Praha: Vyšehrad, 1990. ISBN 8070210435.

HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Cesty českého katolického samizdatu 80. let*. Praha: Vyšehrad, 2009.

JANOVSKÝ, Marek. *Pojednání o Duchu svatém v teologii Josefa Zvěřiny*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Evangelická teologická fakulta, Ekumenický institut. Vedoucí práce Ivana Noble.

NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být církví: Josef Zvěřina v letech 1913-1967*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2432-7.

NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologický člověk žije*. Praha, 2008. Habilitační práce. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta.

NOVOTNÝ, Vojtěch. *Teologie ve stínu: Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha: Karolinum, 2007.

MUCHOVÁ, Adéla. *Josef Zvěřina*. Praha, 2003. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta, Ústav dějin křesťanského umění. Vedoucí práce Petr Kubín.

RAHNER, Karl. *Základy křesťanské víry*. Vyd. 2. Svitavy: Trinitas, 2004. ISBN 8086036995.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Bible a christologie: Dokument Papežské biblické komise z roku 1984*. 1. Kostelní Vydří: Krystal OP, 1999.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria: Struktury myšlení v dogmatické teologii*. Vyd. 2. Kostelní Vydří: Krystal OP, 2010. ISBN 978807195478.

SLAVÍČKOVÁ, Marta. *Josef Zvěřina jako katecheta dospělých*. Olomouc, 2004. Diplomová práce. Palackého univerzita, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Ludvík Dřímál.

ZVĚŘINA, Josef, POLÁKOVÁ, Jolana (ed.). *Pět cest k radosti*. 3. Praha: Vyšehrad, 2003.

Slovníky:

KOLEKTIV AUTORŮ. *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. ISBN 8085495651.

RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER. *Teologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 9788070219348.

Elektronické zdroje:

BRODNIOWICZ, Joanna. „...ale největší je láska" (1 Kor 13, 13). Polské ohlasy na teologii Josefa Zvěřiny. *Teologické texty*. 2013, 2013(2). Dostupné z : <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2013-2/ale-nejvetsi-je-laska-1Kor-13-13-Polske-ohlasy-na-teologii-Josefa-Zveriny.html>

Dei verbum: Věřoučná konstituce o Božím zjevení [online]. Řím, 1965 [cit. 2016-02-03].

Dostupné

z:

http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651118_dei-verbum_cs.html

JAN PAVEL II. *Redemptor hominis* [online]. Praha: Zvon, 1996 [cit. 2016-03-21]. ISBN 8071131784. Dostupné z: <http://www.kebrle.cz/katdocs/RedemptorHominis.htm>

MÁDR, Oto. Josef Zvěřina. *Teologické texty*. 1990, 1990(4), 160. Dostupné z : <http://www.teologicketexty.cz/casopis/1990-4/Josef-Zverina/160>

NOVOTNÝ, Vojtěch. Česká teologie umírající církve sedmdesátých let 20. století. *Teologické texty* [online]. 2004, 2004(1) [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-1/Ceske-teologie-umirajici-cirkve-sedmdesatych-let-20-stoleti.html>

NOVOTNÝ, Vojtěch. Christologická založení teologií umírající církve. *Teologické texty* [online]. 2005, 2005(3) [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2005-3/Christologicka-zalozeni-teologii-umirajici-cirkve.html>

NOVOTNÝ, Vojtěch. Josef Zvěřina a pražská teologická fakulta. *Teologické texty* [online]. 2003, 2003(2) [cit. 2016-04-09]. Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2003-2/Josef-Zverina-a-prazska-teologicka-fakulta.html>

Optatam totius: O výchově ke kněžství [online]. 1965, , 16 [cit. 2016-02-01]. Dostupné z: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decree_19651028_optatam-totius_cs.html

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Prorocký rys novodobé české teologie. *Teologické texty*. 2006, 2006(3). Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2006-3/Prorocky-rys-novodobe-ceske-teologie.html?co=prorock%FD%20rys%20no>

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Světla a stíny trinitologie a pneumatologie Josefa Zvěřiny. *Teologické texty*. 2011, 2011(3). Dostupné z: <http://www.teologicketexty.cz/casopis/2011-3/Svetla-a-stiny-trinitologie-a-pneumatologie-Josefa-Zveriny.html>

ZVĚŘINA, Josef. Teologie osvobození viděná z Čech. *Teologické texty* [online]. Samizdat, 1986, (13) [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: http://www.teologicketexty.cz/_scan/teologicke-texty_1986_13_ocr.pdf

Summary

Christologie v díle Josefa Zvěřiny

Christology in work of Josef Zvěřina

Libor Hrdý

This dissertation „ Christology in work of Josef Zvěřina“ deals about still non research part of work of Josef Zvěřina – about christology. This field of dogmatic theology is looked from two viewpoint – theologic and social. This dissertation maps Zvěřina's work in context of time.

Exept theology thesis talk about Josef Zvěřina's life.

This thesis compare parts of works of Josef Zvěřina, John Paul II., Karl Rahner and Pierre Teilhardt de Chardin.

This thesis also talk about methodology in dogmatic theology which recommend the II. Vatican council.